

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA VÝTVARNÉ KULTURY

**TRANSFORMACE TRADIČNÍCH GRAFICKÝCH TECHNIK
NA EXPERIMENTÁLNÍ V PROSTŘEDÍ MŠ**
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Sutrová
Učitelství pro MŠ

Vedoucí práce: PhDr. Věra Uhl Skřivanová Ph.D.

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 10. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

TÍMTO DĚKUJI PANÍ PHDR. VĚŘE UHL SKŘIVANOVÉ PH.D.
ZA OCHOTU, VSTŘÍCNOST, CENNÉ RADY A PŘIPOMÍNKY
K TEXTU A ZA ODBORNÉ VEDENÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.
DĚKUJI CELÉ SVOJÍ RODINĚ ZA TRPĚLIVOST A PODPORU.

ANOTACE

V bakalářské práci jsem se věnovala možnostem využití grafických technik v rámci výtvarných činností ve třídě MŠ. Teoretická část je věnována stručnému představení grafických technik, pedagogicko-psychologickým aspektům výtvarných činností v MŠ a specifické použití grafických technik při těchto činnostech. Pokusila jsem se o modifikaci tradičních grafických do prostředí MŠ. Praktická část obsahuje mnou navržené řady grafických úkolů. Využila jsem v nich především experimentální techniky. Tři řady byly zrealizovány s různými dětskými skupinami. Realizace jednotlivých úkolů je doprovázena reflexí, která odráží úspěšnost didaktického procesu.

ANOTATION

In this bachelor thesis, I explored the possibilities of using graphic techniques within art activities in pre-school education. Theoretic part is focused on a brief introduction of graphic techniques, educational-psychological aspects of art activities in pre-school education and specific use of graphic techniques during those activities. I attempted to modify traditional graphic techniques for the pre-school environment. Practical part includes series of graphic tasks which I designed. I used mainly experimental techniques in those series. Three series were realised with various groups of children. Realisation of the individual tasks is accompanied with reflexion which demonstrates success of a didactic process.

OBSAH

Úvod	3
TEORETICKÁ ČÁST	
1 GRAFICKÉ TECHNIKY	5
1.1 TISK Z VÝŠKY	5
1.2 TISK Z HLOUBKY	9
1.3 TISK Z PLOCHY	11
1.4 MOŽNOSTI VÝTVARNÉHO GRAFICKÉHO VÝRAZU	13
2 VÝTVARNÉ ČINNOSTI V MŠ	15
2.1 POJETÍ VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ A JEJICH VZDĚLÁVACÍ OBSAH	15
2.1.1 Artefietická výchova a její specifika	16
2.1.2 Didaktická transformace vzdělávacího obsahu	18
2.1.3 Inspirační východiska pro učitelky v MŠ	19
2.1.4 Plánování výtvarných činností	19
2.2 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ	20
2.2.1 Srovnání spontánního a navozeného výtvarného projektu	20
2.2.2 Pohled psychologů a pedagogů na dítě z hlediska kreativity	21
2.3 GRAFICKÉ TECHNIKY JAKO SOUČÁST VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ	22
2.3.1 Modifikace tradičních grafických technik do prostředí mateřské školy	23
2.3.2 Experimentální grafické techniky z výšky	23
2.3.3 Experimentální grafické techniky z hloubky	26
2.3.4 Experimentální grafické techniky z plochy	26
PRAKTICKÁ ČÁST	
3 NÁVRHY GRAFICKÝCH ÚKOLŮ PRO MŠ	28
3.1 VLASTNÍ GRAFICKÉ PRÁCE JAKO INSPIRAČNÍ VÝCHODISKO VÝTVARNÝCH ÚKOLŮ PRO MŠ	28
3.2 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „PERNÍKOVÁ CHALOUPKA“	32
3.2.1 Námět: Kartičky s razítky	33
3.2.2 Námět: Plakát Perníková chaloupka	35
3.2.3 Námět: O perníkové chaloupce	38
3.2.4 Námět: Perníky na střeche	40
3.3 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „BARVY VŠUDE KOLEM NÁS“	43
3.3.1 Námět: Rezavý otisk	43
3.3.2 Námět: Borůvkový monotisk	45
3.3.3 Námět: Uhlíkové grafiky	47
3.3.4 Námět: Stopa hliněné destičky	48
3.4 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „TĚŠÍME SE NA VÁNOCE“	50
3.4.1 Námět: Pestré vánoční ozdoby	50
3.4.2 Námět: Ubrousek na vánoční tabuli	52
3.4.3 Námět: Výroba perníčků, co neubývají	54
3.4.4 Námět: Tři obrázky z jednoho kreslení	56
3.5 NÁVRH GRAFICKÉ ŘADY „GRAFICKÉ STUDIO NAŠE ŠKOLKA“	57
3.5.1 Námět: Ilustrace do pohádkové knížky	58
3.5.2 Námět: Jak se z černé vyloupne barevný obrázek	58
3.5.3 Námět: Zrcadlový otisk	59
3.6 GRAFICKÁ ŘADA PODLE VLADIMÍRY SLAVÍKOVÉ „OTISKY HUDBY“	59
3.6.1 Námět: Nabarvíme písničky	59
3.6.2 Námět: Obrázek pro Bedřicha Smetanu	60

3.6.3 Námět: Rozhlasové tiskání	60
ZÁVĚR.....	62
RESUMÉ	I
SEZNAM OBRÁZKŮ	III
SEZNAM LITERATURY	IV

Úvod

Výběr tématu bakalářské práce byl ovlivněn mým zájmem o techniky výtvarných činností, ale především prací s dětmi předškolního věku v oblasti výtvarné výchovy. Výtvarné aktivity podněcují rozvoj pozornosti, paměti i myšlení, navozují příjemné klima ve třídě, pomáhají ke zkvalitnění řeči i k jejímu vývoji, při vhodném vedení uvolňují napětí a stres. Jsou součástí každodenního dění v MŠ a k jejich realizaci dochází prostřednictvím her.

Cílem mé bakalářské práce je poskytnout alespoň částečný vhled do tematiky využití grafických technik v mateřské škole, ukázat možnosti jejich vzájemného prolínání se i jejich propojení s ostatními činnostmi. Pokusila jsem se o obměnu tradičních grafických technik pro prostředí MŠ, jelikož věřím v sílu jejich výtvarného výrazu. Primárním cílem pedagogické práce není technická dovednost, ale zážitek z realizace námětu prostřednictvím určité techniky. Domnívám se, že grafické techniky poskytují dostatečný prostor pro spontánní a individuální projev dítěte a zážitek spojený s použitím jiných než běžných výtvarných prostředků může být pro děti o to zajímavější. Experimentování s novými materiály, projekty se zajímavou motivací nebo netradiční technikou, prostor pro individuální projev a následná reflexe splňují podmínky moderního přístupu k pedagogické práci v MŠ. Dětem jsou dávány možnosti ke konkrétním činnostem, samostatným úvahám a vlastnímu dotazování. V artefietice mluvíme o vstřícném pojetí výchovy a otevřeném pojetí obsahu.

Bakalářská práce je tak rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se budu zabývat vývojem grafických technik a možností jejich aplikace v mateřské škole. Další část bude věnována popisu vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání, doplněných o očekávané výstupy v jednotlivých oblastech vztahujících se k výtvarným činnostem.

V praktické části dále představím 5 řad, ve kterých se děti v MŠ mohou seznámit s vybranými grafickými technikami. Tři z těchto řad jsem vyzkoušela s různou skupinou dětí. Jedná se o ukázkou možností, jak integrovat grafické techniky do výtvarných činností v MŠ.

Pro ilustraci grafických technik jsem vytvořila soubor vlastních jednoduchých grafických prací jako východisko pro tvorbu s dětmi. Tento soubor je součástí bakalářské práce,

obsahuje linoryt, sítotisk, monotisk, razítka, tisk z papírové koláže a ukázkou techniky suché jehly.

Snažila jsem se navrhnout takové práce, které by byly dětem námětem i zpracováním blízké. Záměrem nebylo vytvoření výtvarného cyklu, který by zaujal originalitou, nebo perfektním zpracováním. Chtěla jsem zakusit zážitek při tvorbě jednoduché grafiky a současně vytvořit drobné práce, na kterých bych dětem mohla ukazovat jednotlivé grafické techniky pro ně přístupnou formou. Využila jsem tímto způsobem některé z vytvořených grafik při realizaci navržené řady Perníková chaloupka s dětmi.

1 GRAFICKÉ TECHNIKY

Pro vyjasnění pojmů je třeba si uvědomit, že v širším smyslu je grafika jakékoliv převedení toho, co vidíme do soustavy linií, bodů a ploch. V užším smyslu se jedná o realizaci výtvarného záměru pomocí řemeslného zpracování tak, aby bylo možno vytvořit určitý počet otisků. Otisky a tisky jsou výsledkem, ke kterému lze dojít mnoha způsoby, ty všechny můžeme zařadit do grafických technik. Z hlediska autorského se grafika dělí na původní a reprodukční.

Původní grafika musí splnit následující požadavky:

- Kresba předlohy musí být původní;
- Tiskovou formu zpracoval autor výjimečně za pomoci tiskaře;
- Celý náklad byl vytištěn z originální tiskové desky;
- Všechny otisky byly autorizovány a dle pravidel označeny.

Originální reprodukce vznikla jako otisk ručně vytvořené tiskové formy, kterou vytvořil řemeslník podle předlohy jiného autora. V reprodukční grafice naproti tomu grafici zhotovují tiskovou formu dle návrhu výtvarného umělce za pomoci fotomechanických prostředků.

Z hlediska funkce dělíme grafiku a na volnou a užitou.

Volná grafika vzniká z potřeby výtvarného vyjádření umělce a dílo slouží stejně jako obraz nebo socha. Užitá grafika souvisí s nějakým textem či objektem a výtvarník ji připravil jako součást knížky, plakátu, pozvánky nebo jiné tiskoviny.

Budeme-li se nadále věnovat originální tiskové grafice, můžeme ji dělit podle použití materiálu pro tiskovou formu nebo způsobu zpracování formy. Nejužívanější dělení je podle způsobu tisku, tedy dle toho, jak jsou tiskové elementy umístěny ve formě. Rozlišujeme tisk z hloubky, z výšky, z plochy a tisk skrze síto. (Krejča, 1981 s. 11-19)

1.1 TISK Z VÝŠKY

Princip této nejstarší tiskařské metody je následující: Barva přilne k neodrytým místům desky či štočku a ta se otisknou. To znamená, že bílá zůstanou na papíře ta místa, která se z plochy odstraní rytím, škrábáním, či jinou technikou. Desky nebo štočky mohou být z kamene, dřeva, linolea, lepenky, brambor, písku i textilu. (Smith, 2000 s. 259)

Kamenoryt

Kamenoryt lze dohledat ve starém Egyptě a Babylóně v podobě malých razítek, kterým byl označován majetek. V Číně kamennými razítky signovali umělecká díla a koncem sedmého století byla prostřednictvím kamenorytů reprodukována tušová kresba významných mistrů. Tato technika byla od šestnáctého století vytlačena snadnější a dostupnější dřevořezbou a dřevorytem. Krejča považuje za vhodné zmínit pokus Michaela Gerechta, který na konci šestnáctého století získal štoček pro tisk z výšky tím, že kámen leptal. (Krejča, 1981 s. 23)

Dřevoryt

Dřevěné štočky k potiskování textilií používali již staří Egypťané, Indové a Arabové. Na papír jako první tiskli v Číně asi v sedmém století před Kristem. Do Evropy se papír dostal koncem třináctého století a koncem století čtrnáctého Albercht Dürer prozkoumal a rozvinul techniku dřevorytu a právě díky jeho práci se z dřevorytu stala nezávislá forma umění. Nezávisle na Evropě se umění dřevorytu rozvíjelo v Číně a Japonsku, kde dosáhlo největšího rozkvětu v osmnáctém a devatenáctém století. Tisky japonských mistrů ovlivnily evropské umělce konce devatenáctého století včetně Gauguina. (Smith, 2000 s. 259)

Materiálem k výrobě formy je podélně řezané tvrdé dřevo. Nejlepší výsledky poskytne tvrdé a husté dřevo zimostrázu, dostupnější je méně vhodné dřevo hrušky. Dřevorytecká rýtky jsou vyráběna z velmi kvalitní dobře kalené oceli a čepele mají různé profily. Profil čepele rýtky určuje charakter vrypu a čepele plní svou funkci jen tehdy, pokud jsou dokonale nabroušena. (Smith, 2000 s. 260)

Dřevořez

Nástroje pro tuto techniku sloužily původně k mědirytině a desky nebo štočky jsou vyrobeny ze zimostrázového dřeva. Jako tiskové formy se používá destiček poříznutých nikoli podélně, ale napříč kmene stromu. (Krejča, 1981 s. 23)

Za zakladatele této techniky je považován Thomas Bewick, který tuto techniku používal s velkým úspěchem v osmnáctém století. Tato technika se nadlouho stala standardní metodou reprodukce knižních ilustrací a byla vytlačena až koncem devatenáctého století fotografickými metodami. (Smith, 2000 s. 262-263)

Její kořeny však můžeme najít o téměř sedm století dříve v Koreji a Číně a nešlo pouze o reprodukování samotné kresby, ale o celé tiskové desky včetně textu. Sesazováním těchto deskových tisků do leporela vznikaly knihy, které známe pod názvem blokové. (Krejča, 1981 s. 23)

Rytina do křídové desky

Základem štočku nebo desky je Mässerova křídová deska, která je tvořena asi dvoumilimetrovou vrstvou směsi plavené křídly a rybího klihu. Tato vrstva je nanesena a dokonale vyhlazena na kartonu, který je třeba nalepit na tvrdou desku ze dřeva či překližky. Na desku se nanese čínská tuš a obraz se vyrývá nástroji pro dřevořez nebo dřevoryt. (Krejča, 1981 s. 47)

Vzhledem k tomu, že této techniky nenásleduje po vyrytí motivu tisk, nepatří vlastně do grafických technik, spíš jde o napodobení klasických dřevorytů a může sloužit jako pro zinkografický štoček. (Krejča, 1981 s. 47)

Linořez a linoryt

Linoryt je mladší a dostupnější technikou tisku z výšky. Použitím linolea lze dosáhnout podobného výsledku jako u dřeva, přesto nelze přehlédnout, že materiály mají rozdílnou strukturu. Dřevo je pevné a křehké, linoleum má měkčí povrch a vrypy vypadají podobně jako u dřeva jen v případě, že jsou nástroje velmi často ostřeny, protože ostří se v tomto měkkém materiálu velmi rychle otupí. (Smith, 2000 s. 264)

Šrotový tisk

Poměrně vzácná technika se objevila i zanikla během patnáctého století a pochází z dolnorýnských kovotepeckých dílen se vztahem k puncové technice výzdoby knižních vazeb. Bylo vytvořeno několik otisků z kovových desek zpracovaných pro tisk z výšky ražením. Do hladké měděné desky byla vrážením razidel a punců ve tvaru křížků, koleček, hvězdiček aj. prohloubena místa, která zůstala na otisku bílá. Dnes je tato technika spíše doplňkem jiných tiskových technik a lze využít její princip. (Krejča, 1981 s. 50)

Mědiryt, olovoryt a originální zinkografie

Mědiryt je velmi ojedinělá metoda z Japonska z osmého století. Text byl reliéfně vyryt do měděné destičky a tampónovacím způsobem otištěn.

Olovoryt se zpracovává dřevoryteckou metodou a lépe než s čistým olovem se pracuje se směsí olova, antimontu a cínu v přesných poměrech. Jde o slitinu měkkí než liteřina a povrch desky lze vyrovnat cidlinou a zbrousit jemným skelným papírem. Kresba se nanáší přímo na desku a masu kovu lze podle linií odstranit plochým dřevoryteckým rýtkem. Jde o techniku starou jako knihtisk a lze s její pomocí ztvárnit i volné grafické listy.

Tiskovou formou pro **originální zinkografii** je štoček vyleptaný pro tisk z výšky. Metoda leptání je odvozena od chemigrafických postupů, na rozdíl od jiných, je ale kreslena ručně přímo na kovovou desku. Zinková deska je nejdříve zmatněna nasyceným kamencem s přídavkem kyseliny dusičné. Kreslí se perem nebo štětcem mastnou litografickou tuší nebo roztokem asfaltu v benzolu. Okolí kresby se vyhloubí několikerým zaleptáváním ve zředěné kyselině dusičné. Otiskovat lze několikerým způsobem včetně tisku ručního, který se používá i v průběhu zpracování desky pro zkušební otisky. Pro vyšší počet otisků se používá knihtisk, který vynalezl Johan Guttenberg a jde o zlomový vynález pro vývoj lidstva. Původní knihtisk je založen na principu tlaku plochy proti ploše a vznikl úpravou ručního pákového vinařského lisu. Od konce osmnáctého století byly dřevěné lisy nahrazeny železnými a technicky zdokonaleny, takže jejich konstrukce se ustálila a k umělecké tvorbě se používají dodnes. (Krejča, 1981 s. 51)

Zvláštní tiskové metody z výšky

Frotáž je založena na otiskování rozměrných kamenných, keramických nebo kovových reliéfů a jedná se o techniku velmi starou, doloženou nálezy z Číny už před započítáním našeho letopočtu. Později se této metody s úspěchem využívalo v archeologii. Reliéf z různých předmětů bylo možno otisknout bez nutnosti nanést tiskovou barvu a nehrozilo tedy znehodnocení nálezu. Někteří moderní malíři tuto techniku pozvedli na svébytnou grafickou metodu. Techniku lze provádět dvěma způsoby. Při prvním pracujeme s velmi dobře provlhčeným případně naškrobeným papírem, který dokonale přitlačíme tamponem nebo měkkým kartáčkem na vybraný reliéf. Velkým plochým tampónem nebo válečkem se nanese barva na vyvýšeniny a sejmutý papír se nechá vypnutý uschnout. Komplikovanější je práce se suchým papírem. Musíme pracovat velmi opatrně, aby se neposunul, a barva nanášená válečkem musí být velmi tuhá.

Přírodninový tisk je založen na otisknutí struktury různého přírodního materiálu. Na vybraný materiál se nanese barva válečkem a spolu s přiloženým papírem ho protáhneme

lisem. Negativní tisk dostaneme po té, co na naválekovanou hladkou kovovou desku přiložíme přírodninu a projedeme v lisu. Odstraníme přírodninu a provedeme tisk.

Materiálový montážní tisk je založen na přidávání materiálu k nižšímu tiskovému podkladu. Tiskovou formu lze vytvořit přibíjením či lepením předmětů různých tvarů a struktur k základní desce formy. Výsledná práce vylučuje zpracování v tiskařských strojích a tiskové elementy nejsou vždy přesně vymezeny. (Krejča, 1981 s. 62-63)

1.2 TISK Z HLOUBKY

Princip tisku z hloubky spočívá v tom, že linie a plochy jsou vyryty nebo vyleptány do kovových desek. Barva se po nanesení otře z plochy a zůstane jen ve vyhloubených místech. Deska se překryje měkkým vlhkým papírem a vsune se mezi válce leptového lisu. V lisu se papír vtlačí do rýh, barva se tam vsákne a výsledkem je vytlačený otisk celé desky. Tisk z hloubky se nazývá vtačenina. (Smith, 2000 s. 266)

Mědiryt

Kresby jsou ocelovými rýtky vyrývány do hladkého povrchu měděné desky. Do prohloubenin se zatírá barva, kterou pak při tisku velkým tlakem přebírá papír. Jde o nejstarší metodu tisku z hloubky a za jejího předchůdce je považována technika zvaná *niello*. V první polovině patnáctého století italská kovotepci prováděli rytecké práce ve zlatě, stříbře a jiných kovech a pořizovali z nich zkušební otisky. Na jejich zkušenosti navázali další tvůrci, kteří už pracovali s měděnými destičkami. V šestnáctém a sedmnáctém století se tato technika používala k reprodukování děl slavných malířů s naprostou přesností. Řada mistrů mědirytu tak našla uplatnění při panovnických dvorech, mimo jiné i na dvoře Rudolfa II. V Praze. Pomocná kresba na měděnou desku se nanáší mastnou tužkou nebo načrtnutím ostrým hrotem rycí jehlou. Mědirytecská rydla jsou vyrobena z kvalitní kalené oceli a hroty různých tvarů jsou určeny pro různý charakter a sílu vrypu. Vedle vrypu se tvoří zvýšené ostré hrany - tzv. grádek – ten se odstraňuje ostrou tříhrannou škrabkou. V průběhu práce lze zatírat do vrypů trochu tiskařské černě s lojem a tím kontrolovat stav díla. (Krejča, 1981 s. 67-69)

Oceloryt

Ocelovou desku použil jako první kolem roku 1820 Angličan Charles Heath, který se snažil využít odolnosti oceli a tím docílit neomezeného nákladu tisku. V devatenáctém století byl

oceloryt občas využíván pro knižní ilustrace. Dnes se používá pro tisk známek, bankovek a jiných cenin. Provádí se mědiryteckými rydly do nezakalené ocelové desky a po vyrytí se deska ztvrdí zakalením.

Suchá jehla

Jde o variantu lineární rytiny do měděné nebo zinkové desky, které se provádí ocelovou jehlou bez použití kyseliny. Od patnáctého století tuto techniku používali největší mistři a kromě Albrechta Dürera, najdeme díla realizovaná suchou jehlou u Rembrandt van Rijn, Agusta Rodina, Edvarda Munce, Pabla Picasa a mnoha dalších. (Krejča, 1981 s. 74-83)

Mezzotina

„Jde o techniku tónové rytiny, při níž vytváříme modelaci kresby vyškrabáváním, tj. vysvětlováním tmavé plochy měděné nebo mosazné desky, která je hustě ozrněna.“
(Krejča, 1981 s. 85-89)

Hlubotiskové lepty

Velká skupina výtvarných technik založených na mokřím způsobu prohloubení kresby do tiskové desky zahrnuje techniky využívající nejrůznějších leptadel. Alois Krejča se domnívá, že jde o jedno z nejvděčnějších a nejpůsobivějších odvětví umělecké grafiky. Patří sem čárový lept do pevného krytu, lept s tečkovací manýrou, čárový se zrnem, lept do měkkého krytu (verni mou), lept do křehkého krytu, zrnkový lept neboli akvatina, lept křídový, lept vykrývaný (rezerváž) a lept lavírovaný. (Krejča, 1981 s. 89-94)

Zvláštní tiskové metody z hloubky

Hlubotisková forma je zhotovena bez rytí nebo hloubení kresby. Tiskové prvky vznikají nanášením různého materiálu na povrch desky podobně jako u tisku z výšky. V tomto případě se ale nanáší tisková barva nejen na vyvýšená místa, ale i do prohlubenin. Svrchu se následně barva zcela nebo částečně setře, případně nanese barva jiná. Při reliéfním tisku se využívá efektu velmi hlubokého leptu a výsledný tisk je na papíře otištěn (protlačen) i s reliéfem. (Krejča, 1981 s. 132-137)

1.3 TISK Z PLOCHY

Tiskovou formou je nejčastěji litografický kámen, může to být ale i zinkový plech nebo želatina. Podstata tisku spočívá v kresbě mastnými přípravky, které se snadno spojí s mastnou tiskovou barvou. Netisknutelná místa jsou zvlhčena a barvu odpuzují.

Litografie

Jedná se o nejrozšířenější způsob tisku z plochy a jeho princip je prostý. Využívá chemických vlastností litografického kamene, tedy jemnozrnného uhličitanu vápenného. Ten přijímá mastnotu kresby a preparuje-li se jeho povrch leptadlem, je schopen si tuto vlastnost podržet. První pokusy s litografií můžeme najít v první polovině šestnáctého století. Na zdokonalení techniky litografie se velmi významně podílel pražský rodák Alois Senefelder, který vynalezl rytinu do kamene, autografii a křídový způsob, provedl první vícebarevný tisk. V devatenáctém století se litografie stala uměním lidovým, přístupným a schopným rychlého rozšíření. Až ve dvacátém století byla litografie v užité grafice nahrazena efektivnějšími metodami a vrátila se do sféry originální umělecké tvorby. Kdybychom měli vyjmenovat umělce, kteří tuto techniku použili ve své tvorbě, nechybělo by zde žádné z významných jmen ze všech koutů světa. (Krejča, 1981 s. 139-144)

Nejvhodnějším kamenem pro litografii je žlutošedý bavorský vápenec, který je jemnozrnný, pórovitý a měkčí než šedý, tím pádem je k vyleptání potřeba méně kyseliny. K tisku desky se používají různé barvy, podmínkou je, aby byly mastné. Na přípravu litografických barev existuje celá řada receptů, všechny obsahují různý podíl vosku, loje a mýdla a černé uhelné barvivo. K práci na deskách a kamenech lze použít i řadu jiných prostředků. Smith uvádí jako příklady krém na boty, vazelínu, mýdlo, olejové křídly a tužky. (Smith, 2000 s. 275-277)

Autografie je jedna z nejoblíbenějších litografických technik, protože umožňuje provedení kresby na papír a její přenesení na kámen. K autografii lze použít obyčejný tenčí dobře klížený nebo pauzovací papír, přetisk musí být proveden do tří dnů. Pokud vzniká kresba více dnů před přetiskem na kámen, je nutno provést preparaci papíru pomocí škrobu nebo Senefelderova preparačního roztoku. Na autografický papír lze kreslit autografickou křídou nebo inkoustem. (Krejča, 1981 s. 153)

Algrafie

Krejča charakterizuje algrafii jako přechod mezi litografií a ofsetem. Vynalezl ji na konci 19. století mohučský litograf Scholz. Tiskovou formou je hliníková deska ozrněná ocelovými kuličkami a odkysličená kyselinou sírovou. Kreslí se na ni křídou nebo tuší a je třeba plochu nezamastit prsty. Kresba se připravuje směsí kyseliny fosforové a vodním roztokem arabské gumy. Tisk se provádí na ručním litografickém lisu. (Krejča, 1981 s. 177)

Autorský ofset

Ofset je dalším technickým zdokonalením principů litografie. Kámen je nahrazen zinkovou deskou. K tisku se používá rotační pohyb válce potaženého gumou, který snímá barvu z kresby na plech a z válce je pak otištěna na papír. Na myšlenku využití přenosu kresby pomocí válce potaženého gumou přišel Kašpar Herman pocházející z Čech. (Krejča, 1981 s. 179)

Světlotisk

Podstatou světlotisku je skutečnost, že vrstva želatiny obsahující dvojchroman draselný ztrácí na osvětlených místech rozpustnost v teplé vodě a schopnost bobtnat ve studené. Nabobtnané části želatinového reliéfu přitahují vlhkost a odpuzují mastnotu barev. Naopak osvětlená místa vodu nepřijímají a ulpívá barva na nich. (Krejča, 1981 s. 179)

Sítotisk

Dle Bauera nepatří ve skutečnosti sítotisk mezi čisté grafické techniky, protože k tisku neslouží lis, ani se námět nezpracovává na tiskovou desku. K rozmnožování se používá šablona z textilního, kovového nebo syntetického vlákna, která je napnutá v dřevěném rámu. Přes síto se pomocí tříče protlačuje vazká barva propustnými místy šablony na papír. Šablonu lze na síto kreslit nebo přenést fotograficky. Sítotisk umožňuje potiskovat různé druhy materiálů např. tkaniny, sklo, plast, dřevo, kůži apod. (Bauer, 1999 s. 25)

Monotisk

Je uváděn na rozhraní grafiky a malby. Způsob jeho tisku jej řadí k tiskům z plochy. Není rozmnožitelný, získat lze pouze jeden otisk. Vzniklý list je vždy originálem. Na rozdíl od ostatních technik nevzniká monotyp žádným zásahem do podkladu. Obraz se namaluje na

podkladovou desku a malba se tiskem přenesla na papír dříve, než barva začne zasychat. (Brožová; Peřinová, 1994 s. 92)

1.4 MOŽNOSTI VÝTVARNÉHO GRAFICKÉHO VÝRAZU

Grafika se ve svých počátcích jen nespěšně oddělovala od malířství a byla na něm dlouho závislá. Až několik velkých uměleckých osobností, jež právě v grafice našly nejvlastnější výraz, posunulo grafické umění do samostatné výtvarné kategorie. Nebýt těchto umělců, zůstala by grafika pouhým prostředkem reprodukování maleb. (Krejča, 1981 s. 11)

Možnosti různého výtvarného grafického výrazu jsou spojeny s jednotlivými technikami. Jiné jsou u dřevorytu, kde je třeba pracovat s velkou dávkou stylizace, než u litografie, která nabízí barvu, strukturu i mnoho technik a od možností kresby nebo malby ji dělí jen opravdu nepatrný rozdíl. Pro ilustraci působivosti dřevorytu cituji: „*Tento dřevoryt ukazuje, do jaké míry mohou být stopy po ryteckých nástrojích působivé. Obrázek je plný, překypující životem. Je neuhlazený, nese stopy tvoření, zejména použití dlátka okolo živůtku a pozadí postavy, na přední straně nočního stolku a za pravou nohou postavy. Podobají se bílým tahům štětce na černém pozadí. Bílé plochy okolo a uvnitř postavy takto vytvořené jsou záměrně viditelně neopracované a ponechané bez jakýchkoliv úprav. Obraz se zdánlivě kolébá na dvou úhlopříčných základních liniích, jako v houpacím křesle. Ukazuje, jaké živosti lze dosáhnout tak zjevnými tahy*“ (Smith, 2000 s. 261)



Obr. 1: Max Beckmann. Dřevorez.

Max Beckmann tuto dřevořezbu vytvořil v roce 1923, kdy měl k dispozici výběr z mnoha technik a dřevořezbu si vybral nikoli z nouze, ale promyšleně využil právě možností této techniky k dosažení požadovaného grafického výrazu. Podobně bychom mohli ilustrovat možnosti dalších grafických technik.

Pro srovnání možností grafických výrazových prostředků u různých technik předkládá Prette dvě výtvarná díla vytvořená klasickými grafickými technikami.



Obr. 2: Emil Nolde – „Rybář“. Dřevořez.



Obr. 3 Albrecht Dürer – „Filip Melancthon“ (1526).
Mědirytina.

„Tieto dve grafické podobizne kladieme vedľa seba nielen preto, aby ste mali možnosť porovnať dve rozličné grafické techniky, ale i preto, abyste si názorne objasnili, ako tesne je spätá technická zložka výtvarnej tvorby s umeleckým výrazom a s charakteristickými vlastnosťami zobrazovaného námetu.“

Drsný profil „Rybára“ z roku 1900 od expresionistického maliara Emila Noldeho je vynikajúco stvárený prerušovanou stopou rydla v tvare U. Dürer chcel naopak odstupňovanými čiarami štvorbokým rydlom zachytiť vonkajšie črty portrétovaného, ale zároveň preniknúť aj do jeho psychiky, čím sa zaradil medzi najväčších portrétistov všetkých čas.“ (Prette; Capaldo, 1982 s. 135)

2 VÝTVARNÉ ČINNOSTI V MŠ

2.1 POJETÍ VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ A JEJICH VZDĚLÁVACÍ OBSAH

Jaromír Uždil konstatuje, že potřeba jednání a činnost je hluboce zakořeněna v lidské osobnosti. Výtvarné práce nabízí naplnění těchto potřeb ve velké míře a účinným způsobem. Výtvarné činnosti jsou mnoha nitkami spojeny se zážitky a psychickými obsahy, které mají i citový aspekt. Vzhledem k tomu, že jde vždy o činnost radostnou, jedná se o formu aktivní rekreace, dotýká se psychiky dítěte a dává hmatatelné a viditelné výsledky. Výtvarná činnost zároveň nese prvky komunikace, tedy vizuálního sdělení adresovaného druhým. Postupně získává výtvarná činnost i znaky estetické reflexe. Od prvních prací, které vznikly neuvědoměle, přichází k pochopení možností výtvarných prostředků. Tyto prostředky začíná dítě používat uvědoměle a dostává celkem jasnou představu, co jimi lze dosáhnout. (Uždil; Šašinková, 1983 s. 7-8)

Výtvarné činnosti v MŠ jsou součástí integrovaných bloků v Třídním vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, který si připravuje pedagog pro svou třídu. Vychází ze Školního vzdělávacího programu MŠ vypracovaného na základě RVP PV. Ten je jedním ze státních kurikulárních dokumentů. (Opravilová, a další, 2006 s. 6)

V RVP PV jsou vymezeny požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v předškolních zařízeních. V pěti vzdělávacích oblastech jsou specifikovány dílčí cíle, vzdělávací nabídka a očekávané výstupy. Vzdělávací nabídka, (co pedagog dítěti nabízí) předkládá různé činnosti a aktivity dětí ve třídě MŠ. Výtvarnou činnost je vhodné uplatnit například v těchto vzdělávacích nabídkách u jednotlivých oblastí.

Dítě a jeho tělo:

- manipulační činnosti a jednoduché úkony s předměty, pomůckami, nástroji, náčiním, materiálem.

Dítě a jeho psychika:

- grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel a písmen;
- činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy);
- motivovaná manipulace s předměty, zkoumání jejich vlastností;
- konkrétní operace s materiálem (třídění, přiřazování, uspořádání, odhad, porovnávání apod.);

- spontánní hra, volné hry a experimenty s materiálem a předměty;
- námětové hry a činnosti;
- hry nejrůznějšího zaměření podporující tvořivost, představivost a fantazii (kognitivní, imaginativní, výtvarné, konstruktivní);
- činnosti zaměřené na poznávání jednoduchých obrazně znakových systémů (písmena, číslice, piktogramy, značky, symboly, obrazce);
- estetické a tvůrčí aktivity (výtvarné).

Dítě a ten druhý:

- sociální a interaktivní hry, výtvarné hry a etudy;
- kooperativní činnosti ve dvojicích, ve skupinách.

Dítě a společnost:

- výtvarné projekty umožňující dětem spolupodílet se na jejich průběhu i výsledcích;
- výtvarné tvůrčí činnosti podněcující tvořivost a nápaditost dítěte, estetické vnímání i vyjadřování a tříbení vkusu;
- setkávání se s výtvarným uměním mimo MŠ
- poznávání rozmanitosti kultur, výtvarné činnosti související s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí

Dítě a svět:

- seznamování s různými látkami a materiály ve svém okolí a získávání zkušeností s jejich vlastnostmi (Opravilová, a další, 2006 s. 15-31)

I v publikacích najdeme grafické techniky, které lze používat se stejným cílem, jako ostatní výtvarné techniky. Jejich využití prezentuje například kniha **Výtvarné čarování** v kapitole Podzim nebo v knize **Dívej se, tvoř a povídej!** V kapitole výtvarná práce při hudbě.

2.1.1 ARTEFILETICKÁ VÝCHOVA A JEJÍ SPECIFIKA

„Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové vzdělávání, které vychází z umění a expresivních kulturních projevů. (výtvarných, dramatických, hudebních apod.) a směřuje k poznávání i sebepoznávání prostřednictvím reflektivního dialogu o zážitcích z expresivní tvorby nebo vnímání umění.“ (Slavíková; Slavík; Eliášová, 2007 s. 15)

Výše uvedená definice artefiletiky se opírá o koncepce pedagogického a sociálního konstruktivismu, které v procesu vzdělávání zdůrazňují aktivní úlohu subjektu, význam jeho dosavadních zkušeností i osobnostních předpokladů. Stejně důležitý je i tvořivý vztah

s kulturním či přírodním prostředím. Proces sebepoznání probíhá prostřednictvím reflektivního dialogu ve spojení se vzdělávacími motivy a současně při tomto procesu dochází k přirozenému srovnávání vlastního sebeobrazu s chováním a míněním jiných lidí. Díky tomu může artefietika podporovat u dětí realistické postoje k sobě, lidem okolo i k prostředí, ve kterém dítě žije.

Východiskem pro artefietickou výuku je námět pro uměleckou činnost. Tento pojem obsahuje nejen samotnou výtvarnou činnost, ale také jeho vnímání ve smyslu duševní aktivity. Námět přináší do výuky obsah, technika řeší způsob, jak námět zpracovávat. Velmi srozumitelně je vztah techniky a artefietického pojetí výchovy vyjádřen v knize **Dívej se, tvoř a povídej!**

„Všimněte si, že otázka týkající se techniky také směřuje k obsahu, a posléze tedy i k učivu, protože i techniku tvorby se lze naučit a jako o způsobu činnosti o ní můžeme přemýšlet nebo diskutovat – proto i ona plně vyhovuje našemu vymezení obsahu. Kromě toho technika tvorby (včetně dovedností provádění) do nemalé míry rozhoduje o tom, jak přiléhavě bude obsah vyjádřen a do jaké míry bude sdělný.“

Kombinace námětů a technik zpracování je nekonečná. Základním rozdílem mezi klasickým učením se něčemu a pojetím artefietickým je v tom, že samotná umělecká činnost je doplněna reflexí a interpretací. Požadovaným výsledkem není obrázek, výrobek či projev, je třeba zpětného ohlédnutí a výklad toho, co bylo tvorbou objeveno. K tomuto účelu nejlépe poslouží již zmíněný reflektivní dialog, který se obrací k prožitkům při samotné činnosti a hledá v nich umělecké, kulturní, ale také sociální, psychologické a přírodní souvislosti. Děti se učí vyprávět o svých prožitcích, porovnávat je se zážitky ostatních a zasadit je do širších souvislostí. V některých případech se můžou děti naučit řešit konfliktní situace, respektovat rozdíly v přístupu i osobnostních předpokladů, stejně tak se učí sdílet společnou radost z tvorby, hry a prožitku.

Na pedagoga je v moderní koncepci výchovy kladen požadavek na komplexní vzdělání, zkušenosti i pečlivou přípravu na každodenní práci s dětmi. Autoři knihy **Dívej se, tvoř a povídej!** zdůrazňují nutnost pečlivého plánování práce. Pedagog by měl vždy vědět, k čemu bude prožitek, hra či tvorba směřovat. (Slavíková; Slavík; Eliášová, 2007)

2.1.2 DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU

Petr Knecht didaktickou transformaci vzdělávacího procesu popisuje jako snahu o přizpůsobení vzdělávacích obsahů poznávacím schopnostem žáků. Tento přístup k předávání znalostí lze najít již u Komenského, obdobně tuto problematiku řešil Pestalozzi, Herbart a mnoho reformních pedagogů.

Současně Knecht dodává že, v české didaktice má pojem didaktická transformace mnohem širší rozsah. Nezabývá se totiž jen zprostředkováním odborných znalostí, ale pracuje se rovněž se zprostředkováním dovedností, postojů a hodnot. Didaktická transformace se dotýká mnoha oblastí lidské společnosti: umění, kultury, techniky, náboženství. (Janík; Knecht; Najvarová, 2007 s. 68-75)

Vzdělávací obsah v současných mateřských školách je definován ve Školním vzdělávacím programu, který je zpracován v každé jednotlivé mateřské škole na základě zásad stanovených v příslušném **Rámcovém vzdělávacím programu. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání** (dále jen RVP PV) vstoupil v platnost v roce 2005 a v úvodní kapitole je jeho platnost popsána následovně:

„RVP PV vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku.“

„RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání, a jako takový představuje základní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování.“ (Opravilová, a další, 2006 s. 5-8)

Hlavní principy RVP PV odpovídají didaktické koncepci transformace vzdělávacího procesu. To lze ilustrovat již u prvního bodu těchto principů: *„-akceptovat přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítat do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání.“* (Opravilová, a další, 2006 s. 6)

K termínu vzdělávací obsah Slavíková připomíná, že v ZŠ nebo MŠ nemůže jít o náhodně zvolený obsah. Omezení je v obecném smyslu dáno kulturou, ve které se jisté oblasti nebo obory lidské činnosti staly dostatečně důležitými a populárními, aby se staly obsahem vzdělávání. (Slavíková; Slavík; Eliášová, 2007 s. 172-173)

2.1.3 INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA PRO UČITELKY V MŠ

Na pultech knihkupců lze v dnešní době najít nepřehledné množství publikací na téma výtvarných činností v MŠ. Metodický portál RVP dává poměrně kvalitní přehled těchto publikací, zárukou kvality je při výběru publikací například nakladatelství Portál, ve kterém vychází publikace od renomovaných odborníků z univerzit i zkušených pedagogů z praxe. K publikacím je třeba přistupovat aktivně a vybrat činnosti tak, aby odpovídaly věku dětí, podmínkám mateřské školy, ročnímu období a složení dětské skupiny. Mělo by jít skutečně jen o inspiraci, protože žádná činnost v současné školce by neměla postrádat spontánní prvky.

Na trhu je množství knih, které spíše odkazují na pracovní činnosti a neumožňují dítěti rozvíjet své schopnosti a projevit individualitu. Obsahují mnoho návodů a šablon, které slouží k vytvoření prezentovaného výrobku. Takové je třeba používat především jako inspiraci a přebírat z nich nikoliv návody, ale pouze náměty a využít je pro činnosti, umožňující dětem realizovat tvořivé myšlenky a vnitřní pocity. Najdeme ale i knihy, které kladou na individualitu projevu důraz a ze kterých můžeme čerpat neomezeně. Jsou jimi mimo jiné knihy **Dívej se, tvoř a povídej!** a **Výtvarné čarování** Vladimíry Slavíkové a jejích kolegů.

2.1.4 PLÁNOVÁNÍ VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ

Hazuková ve své publikaci objasňuje, proč je důležité v souvislosti s výtvarnými činnostmi v mateřské škole činnost plánovat. K volně koncipované činnosti vyjmenovává negativní aspekty. Není možné kontrolovat, zda nebyla některá z důležitých oblastí výtvarně – výchovné činnosti opomenuta. Volně koncipovaná výtvarná činnost o sobě nedává jasně vědět, že je důležitou a nezastupitelnou součástí výchovy. V neposlední řadě je pro učitele i rodiče těžké, aby poznali, co všechno se děti naučily a kam se posunuly jejich kompetence.

Pro MŠ jsou k dispozici dokumenty různé závaznosti, ale všechny mají jen rámcový charakter. Neuvádí se v nich jak s dětmi pracovat, ani jak na sebe budou jednotlivé činnosti navazovat. Oficiální programy nejsou zpracovány, protože kvalitní výtvarná činnost se odvíjí nikoliv od učiva, ale od nápadů učitelky nebo dětí. Na učiteli je promyslet nápad a rozčlenit jej do didaktické struktury. Pedagog najde námět, který bude pro děti

motivující, formuluje výtvarný problém a pokusí se najít význam pro rozvoj žádoucích dispozic dítěte. Najde adekvátní prostředky pro realizaci s ohledem na věk dětí i aktuální situaci.

Hazuková současně připomíná, že již tři desítky let se používají dva způsoby uspořádání dětských výtvarných úkolů do metodických a tematických řad. Jinou možností plánování je práce s projekty. V metodické řadě jsou úkoly uspořádány tak, že se postupně prozkoumávají výtvarné vyjadřovací prostředky z hlediska jejich technických možností. Tematické řady jsou spojeny námětem, nebo tvoří širší tematický celek. Kromě toho můžeme vytvořit řady, které jsou současně metodické i tematické. (Hazuková)

2.2 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ

2.2.1 SROVNÁNÍ SPONTÁNNÍHO A NAVOZENÉHO VÝTVARNÉHO PROJEKTU

Navozený výtvarný projekt odpovídá tradičnímu transmisivnímu modelu výuky jako prostého předávání poznatků. Naproti tomu současný konstruktivní model vyučování dává možnost dojít k poznání vlastní cestou s využitím dosavadních dovedností a zkušeností.

„Názorné je porovnání tradičního transmisivního a nového, konstruktivistického modelu vyučování ve třech základních postulátech, jakoby zrcadlově převrácených.

*Tři základní postuláty **transmisivního modelu** (konstruktivisty kritizovaného a odmítaného):*

1. *Dítě neví (neumí) a do školy přichází, aby se vše naučilo.*
2. *Učitel ví (umí) a do školy přichází, aby naučil toho, kdo nic neví.*
3. *Intelligence je prázdná nádoba, která se naplňuje kladením poznatků na sebe.*

*Tři základní postuláty **konstruktivistického modelu**:*

1. *Dítě ví a přichází do školy, aby přemýšlelo nad svými poznatky, aby je organizovalo, prohloubilo, obohatilo a rozvinulo - a to ve skupině.*
2. *Učitel zajišťuje, aby každý žák mohl dosáhnout co nejvyšší úrovně (kognitivní, sociální, operační) za účasti a přispění všech.*
3. *Intelligence je určitá oblast, která se modifikuje a obohacuje restrukturováním.*

Také ve výtvarných projektech v mateřské škole je možné vybírat a řadit (nejen) výtvarné úkoly tak, aby byl uplatněn metodologický princip konstruktivistů, kdy dítě už je nějak

kompetentní a učitelka má za úkol tuto kompetenci objevit a využít tak, aby si i dítě samotné bylo své kompetence vědomo.“ (Hazuková)

Domnívám se, že i do navozených výtvarných projektů je možno dostat spontánnost. Dobrá motivace a správný přístup pedagoga dovoluje spontánní projev dítěte a vlastní cestu k výsledku i tam, kde je cílem využití určité konkrétní techniky. Spontánnost můžeme v každém případě podpořit při následné interpretaci prožitku tvorby, při dialogu s dětmi o jejich pocitech a zážitcích. Elfriede Pausewangová v úvodu publikace **100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku** dodává: „*Abychom vzbudili a podpořili v dítěti tvořivost, musíme mu dávat úkoly rozvíjející jeho představivost, podněcující jeho fantazii a posilující jeho odvahu ke změně.*“ (Pausewangová, 1992 s. 5)

2.2.2 POHLED PSYCHOLOGŮ A PEDAGOGŮ NA DÍTĚ Z HLEDISKA KREATIVITY

Z hlediska pedagogické psychologie je definována kreativita jako činnost, vytvářející nové materiální a duchovní hodnoty se společenským významem. Výchovu k tvořivosti chápeme jako závažnou pedagogickou činnost, jež rozvíjí tvořivost pomocí speciálních metod a vytváření příznivých podmínek pro její uplatnění. Rudolf Kohoutek říká: „*Tvořivosti jako multidimenzionálnímu jevu a jejímu rozvoji nestačí ovšem ojedinělá, nahodilá, nárazová, nesystematická pozornost, ale pozornost a péče plánovitá, systematická a dlouhodobá. Jde o kreativizaci celého našeho životního stylu, nejen o tvořivé myšlení, ale o formování procesu tvořivého života. Tvořivost je patrně potenciál, který rozhodne o budoucnosti lidstva. Znalost zákonitosti tvořivosti by nám mohla uvolnit potřebný prostor pro tvořivost. Inteligentní a tvořiví lidé se optimálně vyrovnávají i se situacemi, pro něž nemají již hotové zkušenosti a programy činností.*“ (Kohoutek, a kol., 1996 s. 120-123)

Kolektiv autorů ve zmíněné knize cituje J. Hlavsu, který v práci o výchově k tvořivosti uvádí mimo jiné tyto prokreativní faktory:

- Spontaneita, invence, inspirace;
- Osobité prožívání světa;
- Přístupnost podnětům, otevřená mysl;
- Potřeba seberealizace;
- Odvaha překračovat hranice konvencí;

- Dostupnost nevědomého a podvědomého materiálu;
- Schopnost nechat volně vyvěrat z podvědomí vlastní nápady, myšlenky a pocity;
- Radost z nových, neznámých činností;
- Schopnost originálního myšlení;
- Orientace na pocity vnitřní svobody a jistoty;
- Vytváření sebeobrazu jako odpovědné osoby, pozitivní vztah k sobě;
- Víra v úspěch;
- Nezávislé myšlení, schopnost interpretovat problém nebo situaci;
- Důvěra ve spolehlivost vlastního vnímání a myšlení, schopnost obhájit názor.

Kohoutek dodává k výchově k tvořivosti: „Je třeba vychovávat schopnost být citlivý k problémům a nacházet netradiční přístupy k řešení problémů.“

„Mělo by se v hojnější míře vyučovat tvořivými způsoby, jako je experiment, manipulace, pátrání.“ (Kohoutek, a kol., 1996 s. 132-133)

2.3 GRAFICKÉ TECHNIKY JAKO SOUČÁST VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ V MŠ

Spíše než o výtvarných činnostech se ve starších publikacích píše o výtvarné výchově. Mnoho poznatků z těchto publikací přesto neztratilo platnost a pomohou vysvětlit oprávněnost zařazení grafických technik do výtvarných činností.

Petra Vondrová konstatovala, že výtvarná výchova je místem, kde lze experimentovat s rozličnými materiály, podklady, nástroji a technikami. Právě experimentováním při tvorbě se rozvíjí fantazie, pozorovací schopnost, kreativita a vkus dítěte. Současně vzniká konkrétní dílo v reálném čase a prostředí. Navrhuje ale, aby se pedagog před samotnou výtvarnou činností soustředil na motivační fázi, která obsahuje i hru. Při hře nic trvalého nevzniká, ale díky ní se upevňují vazby mezi zažitými a novými poznatky. Spojencem mezi hrou a výtvarnou činností je fantazie. Odhodlání k experimentu a tvůrčí činnosti je třeba u dětí stimulovat hrou, která je součástí motivační fáze. (Vondrová, 2005)

Z výše zmíněné publikace lze konstatovat, že dítě chce neustále poznávat nové věci a nebojí se experimentovat. Grafické techniky nabízí celou škálu nových materiálů a nástrojů, na kterých lze dětem ukázat principy tradičních grafických technik, seznámit je

s historickými souvislostmi, vysvětlit jaké místo a proč měly tyto techniky v dobách minulých. V tomto věku si dítě prostřednictvím her a experimentování snadno zapamatuje nové informace. Kromě toho lze dětem nabídnout techniky, které se těm tradičním grafickým pouze přibližují a mají s nimi společnou například jen práci s barvou, linií nebo bodem. Pro velmi malé děti jsou grafické techniky zajímavé i tím, že v nich zpravidla nejde o ztvárnění konkrétních objektů. Tiskáním a otiskováním dokážou vytvořit dílka, která jim přinesou radost a sebeuspokojení.

2.3.1 MODIFIKACE TRADIČNÍCH GRAFICKÝCH TECHNIK DO PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Pro děti předškolního věku je možné použít zjednodušené grafické techniky přizpůsobené jejich schopnostem a dovednostem. Využijeme takové materiály, pracovní nástroje a postupy práce, které neohrozí bezpečnost a zdraví dětí. S malou skupinou starších dětí ale můžeme vytvořit i jednoduchý linoryt nebo techniku suché jehly. Nejvhodnější a nejjednodušší grafickou technikou pro předškolní děti jsou otisky různých struktur a předmětů.

Učitelka musí počítat při přípravě výtvarných činností s podmínkami, které jsou v mateřské škole k dispozici. Je třeba vzít v úvahu to, že zde zpravidla není potřebné vybavení jako je například tiskařský lis, s malými dětmi není možno pracovat s těžkými látkami, ostrými nástroji a dalšími pomůckami, které by pro ně představovaly nebezpečí poranění. Při využití grafických technik je třeba zdůraznit prožitek, technika je prostředkem, který zážitek ozvláštňuje a obohacuje a je jen jedním z témat, kterých by se měl týkat reflektivní dialog. Výsledek činnosti je třeba pojmout jen jako výraz výtvarného projevu.

2.3.2 EXPERIMENTÁLNÍ GRAFICKÉ TECHNIKY Z VÝŠKY

Techniky inspirované dřevořezem

Razítka se dají vytvářet z různých měkkých materiálů, například z korku, modelíny, těsta, papíru, brambor nebo gumy. Na razítka se nanáší štětcem barva a opakovaným otiskováním na papír vzniká obrázek. Dvoubarevné otisky vznikají namočením razítka jednou polovinou do jedné barvy a druhou do druhé. Obě barvy se do sebe vzájemně vpíjejí a vzniká tak zajímavý dvoubarevný odstín. Pro tisk razítky se používají temperové, vodové, razítkové nebo i vodou ředitelné tiskařské barvy. Zatloukalová se zmiňuje také

o dalších materiálech, které se dají využít pro otiskování. Například tvrdším papírem smotaným do válečku a namočeným do barvy se otiskují kroužky nebo lze k otisku také použít dřevěný váleček omotaný pomačkaným textilem nebo provázkem. (Zatloukalová, 1979)

Techniky inspirované dřevorytem

Použití ostrých nástrojů k rytí do tvrdého podkladu, které je s těmito technikami spojeno, není pro děti v MŠ možné. K napodobení této techniky můžeme zvolit měkkou desku, do které děti snadno vyryjí linii tupým nástrojem bez nebezpečí poranění. Místo dřeva či linolea použijeme destičky z hustého polystyrenu, které se používají jako tácky pro prodej sýrů či uzenin. (Kohl, 2006)

Omezujícím faktorem je formát a proto se bude jednat o drobné práce. Jako rycí nástroj lze použít špejli, tužku, konec násadky štětce apod. K tisku z takto připravené šablony použijeme speciální vodou ředitelnou barvu, kterou mohou děti na tiskovou desku nanést válečkem. Na přiložený bílý papír se tlakem dlaní obrázek otiskne. Vytlačené linie jsou bílé a ostatní plochy barevné.

Techniky inspirované linořezem a linorytem

Základním materiálem pro vytvoření linorytu je menší destička z linolea. K rytí se používají žlábková linorytecká rydla lisovaná z ocelového plechu do profilu U nebo V a nasazená do dřevěných držátek (Krejča, 1981 s. 48).

Na vyrytý linoryt se nanáší gumovým válečkem vodou ředitelná tiskařská barva. Linoryt se a tiskne na papír ručním tiskem nebo v tiskařském lisu, například šroubovém nebo válcovém.

Pro zhotovení barevného linorytu se motiv vyrývá postupně na několik linoleových desek stejné velikosti. Každá deska se naválí jinou barvou od světlé, až po nejtmaší a všechny se po zaschnutí barvy postupně otiskují na jeden papír. Vzniká tak barevný soutisk (Brožová; Peřinová, 1994 s. 82-83)

Další možností je posunutý tisk linorytu, o kterém se zmiňuje Piel. Pro otištění dvou barev se použije jedna tisková deska a jeden papír. Pro první otisk se použije světlejší barva a pro druhý otisk tmavší barva. Posunutím o půl až 2 cm, mezi prvním a druhým tiskem vzniká zajímavý soutisk. (Piel, 2004)

Linoryt se také může tisknout na barevně tónovaný papír. Z linorytu, na který se nenaválí barva, se dá v lisu vytisknout i slepotisk.

Techniku linorytu mohou tvořit pouze nejstarší děti. Při práci s ostrými rydly dbáme na bezpečnost dětí. Ruka, která linoleum přidržuje, nesmí být před rycím nástrojem, aby se rydlem děti nemohly zranit. S linorytem se dá dále experimentovat, děti ho po zaschnutí tiskařské barvy mohou vybarvit pastelkami nebo vodovými barvami.

Techniky inspirované šrotovým tiskem

Princip šrotového tisku, tzn. použití razidel a punců různého tvaru (hvězdičky, kolečka, křížky apod.) lze využít jako doplňku některé jiné techniky tisku z výšky. (Krejča, 1981 s. 50)

Na tiskovou desku z polystyrenu s vyrytými liniemi popsanou v předchozí technice napodobující dřevoryt dekorujeme plochy, které by se otiskly barvou, šrafováním. Použijeme například část propisovací tužky, která do plochy otiskne kroužky.

Frotáž

Na předmět s výraznou strukturou povrchu položíme tenký papír, po kterém přejíždíme naplocho drženou měkkou tužkou, křídou, rudkou nebo pastelem. Dostaneme přesný popis struktury i obrysu předmětu. Nebo povrch předmětu můžeme pokrýt naškrábanou tuhým nebo pastelem. Položíme tenký papír a hladkým zaobleným předmětem tiskneme. Jednou rukou papír přidržujeme, aby se kresba neposunula. Na zadní straně papíru se nám objeví otisk struktury.

Navlhčený papír přiložíme na povrch předmětu se zajímavou strukturou a měkkým kartáčkem nebo tamponem papír vtlačíme do prohlubní. Válečkem nebo tamponem pak nanese barvu na vyvýšeniny. Vlhký potištěný papír po dokončení tisku opatrně sejme z předmětu, vyrovnáme ho a vysušíme mezi savými papíry. (Brožová; Peřinová, 1994 s. 86-87)

Tisk z papírové nebo textilní koláže

Nalepováním a vrstvením vystříhaných nebo natrhaných kousků papíru nebo textilu, provázků či přírodnin na podkladovou desku, obvykle na papír vznikne matrice. Vybíráme materiály s výraznou a zajímavou strukturou a různou tloušťkou. Na dokonale proschlou

matrici naválíme barvu a tiskneme obvyklým způsobem. Negativní tisk vznikne, když použijeme bílou barvu k tisku na tmavší podklad. (Brožová; Peřinová, 1994 s. 84-85)

Na barevný tisk použijeme houbičky, kterými nanese barvu na jednotlivé tvary tupováním.

Otisk lepidlového reliéfu

Na karton nakreslíme tužkou obrázek, pak ho obtáhneme tekutým lepidlem, které se vymačkává rovnou z lahvičky. Na zaschnutý výkres se válečkem naválí tiskařská barva a obrázek se otiskne na papír. Z tohoto reliéfu se dá vytvořit více otisků. (Kohl, 2006)

2.3.3 EXPERIMENTÁLNÍ GRAFICKÉ TECHNIKY Z HLOUBKY

Techniky inspirované suchou jehlou

Se staršími dětmi můžeme v menší skupině vytvořit menší grafiky technikou suché jehly. Ostatní techniky z hloubky jsou pro práci s dětmi nevhodné. Pracujeme s plastovými destičkami a jehlami s dřevěnou násadkou. Kresbu nakreslíme na destičky měkkou tužkou a řekneme dětem, že výsledek bude zrcadlově obrácený. Do vyryté kresby vetřeme barvu a z plochy ji pečlivě setřeme. Na matrici položíme navlhčený silnější tiskový papír. Přikryjeme ho ještě jedním papírem. Tiskneme hladkým nástrojem a silným tlakem. Vlhké tiskové papíry vložíme mezi noviny, zatížíme a necháme uschnout a vyrovnat. (Brožová; Peřinová, 1994 s. 88-91)

2.3.4 EXPERIMENTÁLNÍ GRAFICKÉ TECHNIKY Z PLOCHY

Monotisk

Monotyp se technikou tisku podobá litografii, která je velmi náročná a s dětmi bychom ji napodobovali velmi těžko. O monografii se vedou spory, zda patří ke grafickým technikám, protože vzniká jen jediný otisk a nevytváří se žádná tiskařská matrice. Malovat lze na kovové desky i sklo nebo PVC, používáme olejové tiskařské barvy. Přiložíme hladký papír a tlakem ruky nebo válečkem a sejmeme otisk. (Brožová; Peřinová, 1994 s. 92-93)

Protisk

Jde o variantu monotypu, doslova monotyp kreslený. Na skleněnou desku naválíme barvu. Pak přiložíme pevný měkký papír a na něj kreslíme. Pokud ho nechceme mít pokreslený, přidáme ještě jeden papír a sepneme je kancelářskými sponkami. Pod tlakem kreslicího nástroje se objeví na spodním papíře protisk, bude zrcadlově obrácený. Ke

kreslení lze použít o špejli nebo dřívko, plochy lze zatónovat lehkým přitlakem dlaní.
(Brožová; Peřinová, 1994 s. 95)

Voskový monotyp

Na smirkový papír se obrázek nakreslí voskovými pastely, na něj se položí tenký papír a přežehlením žehličkou se vytvoří jeho otisk.

3 NÁVRHY GRAFICKÝCH ÚKOLŮ PRO MŠ

3.1 VLASTNÍ GRAFICKÉ PRÁCE JAKO INSPIRAČNÍ VÝCHODISKO VÝTVARNÝCH ÚKOLŮ PRO MŠ

Cyklus grafických prací, který jsem pro účely této práce vytvořila, jsem pojmenovala „Kdo bydlí na stromě“. Jedná se o soubor jednoduchých grafických listů, vytvořených různými technikami, ze kterých jsem vycházela při navrhování řad úkolů pro MŠ. Mým záměrem bylo vyzkoušet si jednotlivé techniky a ověřit si tak jejich přístupnost dětem. Hotové práce zároveň posloužily spolu s grafikami uznávaných autorů, jako inspirace pro konkrétní úkoly. Oproti ukázkám z knih, měly moje práce tu výhodu, že bylo možné dětem ukázat i matrice, ze kterých vznikly. Děti si tak mohly lépe uvědomit, jakým způsobem se motiv přenese na papír, ve kterých místech se uchytí barva a v neposlední řadě i to, že obraz bude opačně stranově orientovaný.

Linoryt – „Na slovíčko“

S technikou linorytu jsem se poprvé setkala na základní škole v hodině výtvarné výchovy. Dodnes si vybavuji, jak těžké bylo zacházet s rydlem, které jsem nikdy dříve neviděla, a jak obtížné se zdálo rýt do tvrdého lina. Tradiční postup tedy pro mateřskou školu nepřipadal v úvahu, už kvůli ostrosti nástrojů a počtu dětí ve třídě. Přesto mě možnosti výrazu u této techniky velmi lákaly. Hledala jsem tedy způsob, jak ji napodobit a přiblížit dětem. V návrzích úkolů se pak tyto zjednodušené techniky objevují. Jedná se o rytí do polystyrenové destičky a vyrývání v tuší překrytém voskovém podkladu.



Obr.4: linoryt „Na slovíčko“

Sítotisk – „Kráska v trní“

Sítotisk je technika, která se hodně používá pro potisk textilu a reklamních materiál. Děti se s ní tedy často setkávají, aniž to tuší. Problém je, že se jedná o techniku náročnou na vybavení, a využívá se při ní mnoho speciálních barev, materiálů a chemických látek. Hledala jsem opět způsob, jak dojít k podobnému výsledku a dodržet hlavní myšlenku a postup. Použila jsem jemný monofil napnutý v rámu, klovatinu pro přenesení motivu na síto a akrylovou barvu pro přetření. Po zaschnutí akrylové barvy jsem vymyla klovatinu a získala tak šablonu, přes kterou bylo možné protlačit barvu a získat tak otisk. S dětmi jsme se k této technice nedostaly. Princip vymývání linie vykryté klovatinou jsem však zahrnula do nerealizované řady „Studio Naše školka“ prostřednictvím gumotisku.



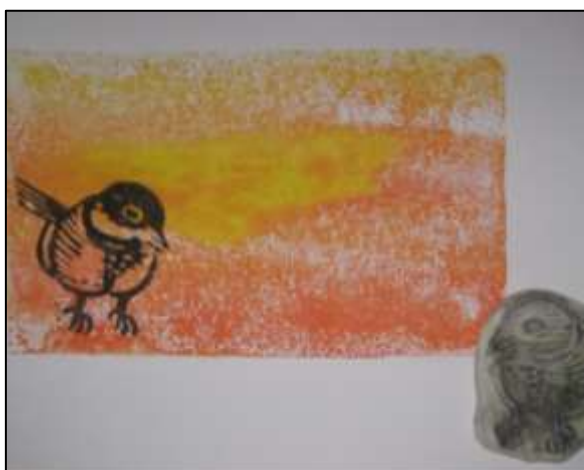
Obr. 4: šablony pro sítotisk



Obr. 5: sítotisk „Kráska v trní“

Monotisk – „Ráno“, „Za svitu měsíce“

Tato technika mne zaujala především tím, že je nenáročná na vybavení a čas. Techniku jsem s dětmi použila v řadě „Těšíme se na vánoce“



Obr. 6: kombinovaná technika „Ráno“



Obr. 7: kombinovaná technika „Za svitu měsíce“

Lepkový tisk (razítka) – „Kosí bratři“

Jedná se o poměrně jednoduchou techniku, kterou mohou děti dobře zvládnout. Razítka a tisky jsem použila jako ukázkou při představování grafiky dětem. Je na nich dobře patrné, která místa pojmu barvu a která nikoli. Karton jsem přichytila na průhledné akrylátové bločky pomocí oboustrannné lepicí pásky. Děti si tedy mohly vyzkoušet i přerovnat jednotlivé části razítka a vytvořit tak vlastní motiv. V navržených řadách je využito techniky otiskování razítek několikrát.



Obr. 8: lepenkové razítka na akrylátovém bloku



Obr. 9: vyřezaný karton připravený k přichycení lepenkou na průhledný blok



Obr. 10: lepenkový tisk „Kosí bratři“

Tisk z papírové koláže – „Noční hlídač“

Papír je nejčastějším materiálem, se kterým se děti při výtvarných činnostech v mateřské škole setkávají. Tuto techniku jsem zvolila jako ukázkou toho, k čemu se mohou různé druhy papíru využít.

Při přípravě matrice jsem využila různých struktur a výšek kartonu, muchlaný papír a postupné vrstvení. Práci jsem použila jako inspiraci při popisování úkolu v řadě „Ilustrace knížky o perníkové chaloupce“. Opět jsem dětem půjčila i použitou matici a jednu čistou neotištěnou, aby si ji mohly prohlédnout a osahat. Děti inspirovala především k požití strukturovaných materiálů, které jim předtím přišly nezajímavé.



Obr. 11: "Noční hlídač" matrice k tisku papírové koláže



Obr. 12: tisk z papírové koláže "Noční hlídač"

Suchá jehla – „ Motýl“

Na této technice jsem se snažila dětem ukázat, že lze zachytit i jemné detaily. V tradičním pojetí je tato technika pro děti neproveditelná. Předpokládá používání ostrých nástrojů, olejových barev a přístup k hlubokotiskovému lisu. O podobnou jemnost by se děti mohly pokusit například při vyrývání do tuší pokryté povoskované čtvrtky.

Během přípravy tohoto cyklu jsem narazila na mnohé věci, které byly užitečné při návrhu úkolů a jinak by mne nejspíš ani nenapadly. Řešila jsem například, jaké s dětmi použít barvy, aby se daly bez problému umýt. Jak zjednodušit postup, zda je možné celý úkol zvládnout najednou, nebo je třeba ho rozdělit do několika dní. Hledala jsem například optimální náhradu za satinýrku. Tyto poznatky spolu s cyklem prací poslouží pro mou další práci s dětmi v MŠ a budu ráda, když se stanou inspiračním zdrojem i pro mé kolegyně.



Obr. 13: technika suché jehly "Motýl"

3.2 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „PERNÍKOVÁ CHALOUPKA“

Inspirační zážitek:

Divadelní představení v Alfě na motivy klasické pohádky O Jeníčkově a Mařence. Představení bylo velmi poutavé, obsahovalo mnoho lidových písní, které hrály na hudební nástroje průvodci pohádkou – dva pecaři. Pohádka byla hraná za pomoci loutek.

Třída:

Žabky 28 dětí, 17 děvčat, 11 chlapců (4 s odkladem školní docházky, 14 předškoláků, 1 tříletý)

3.2.1 NÁMĚT: KARTIČKY S RAZÍTKY

Motivace:

Povídání s dětmi o tom, jak se Jeníček s Mařenkou ztratily v lese. Děti měly navrhnout, jak si poznačit cestu, aby trefily zpátky k tatínkovi. Povídali jsme si o drobečkách, které mohou sezobnout ptáčky, o šiškách, které se špatně poznají od těch, co spadnou ze stromu. Jeden chlapec navrhl kamínky, ale ostatní děti si myslely, že kamínky se v lese také snadno přehlédnou. Domluvily jsme se, že kdyby měl Jeníček s Mařenkou s sebou kartičky se svojí značkou, mohly by je připichovat na větvičky a cestu zpátky by našly snadno. Ukázala jsem dřevorytové značky, které používali jako autorský otisk mistři čínské malby před dávnými časy. Navrhla jsem dětem, aby si každé z nich vyrobilo podobnou značku, natisklo kartičky a odpoledne při vycházce si s nimi vyznačilo cestu.

Výtvarná technika:

Otiskování bramborových tiskátek na malé jednotlivé kartičky.

Pracovní pomůcky a materiál:

Půlky brambory pro každé z dětí, malá vykrajovátko na sušenky jednoduchých tvarů, plastové nožičky, vodou ředitelná barva v kelímcích, silné ploché štětce k nanášení, připravené kartičky 7x7 cm, omyvatelné pracovní podložky.

Popis činnosti:

Každé z dětí si vybralo vykrajovátko. O některá byl větší zájem než o jiná, holčičky chtěly většinou srdíčko a některé byly smutné, když na ně nezbylo. Rozdala jsem jim půlky brambor a ukázala, jakým způsobem mají přitlačit vykrajovátko na bramboru. Menší děti potřebovaly s přitlačením pomoci. Plastovými nožičky odkrojily brambory kolem vykrajovátek, pomohly si navzájem, protože někomu to šlo velmi snadno a mohl pomoci jinému z dětí. Každé dítě si vybralo barvu a pomocí štětce ji nanaslo na tiskátko, kterým vytvořilo otisk vždy na jednu až dvě kartičky. Druhý otisk byl mnohem méně výrazný, ale chtěla jsem jim ukázat, že i takový otisk je hezký a zajímavý. Každé z dětí dostalo šest kartiček. Některé se neubránily a potiskaly kartičky z obou stran a vyzkoušely postupně jednu barvu za druhou. Zbytek barvy smíchaný s tou nově nanesenou dal vzniknout moc krásným otiskům.

Následující den jsme si zahrály na vycházce v parku Na Homolce stopovací hru. Děti se rozdělily na dvě skupiny. První skupina umístila po trase, kudy šla s jednou paní učitelkou, své značky. Druhá skupina, se kterou jsem šla já, hledala značky a snažila se dostihnout své kamarády ze školky. Kartičky jsme cestou sbíraly, aby po nás nezůstal v parku nepořádek. Děti měly velkou radost, když se jim to podařilo a přepočítáním kartiček jsme zjistily, že jsme přehlédly jen jednu kartičku. Cestou zpátky do školky se úkoly obou skupin vyměnily. Také této skupině se vše podařilo a našla dokonce všechny kartičky se značkami. Ve školce jsme si povídaly o hře a o tom, kdo našel hodně kartiček, komu se je povedlo hezky umístit a všechny jsem je pochválila za krásnou hru, ke které si vyrobily pomůcky úplně samy. Kartičky si děti odnesly domů, aby mohly podobnou hru naučit maminky a tatínky.

Reflexe výtvarné činnosti:

Ptala jsem se dětí, jak se cítily, když právě jejich kartička ukázala směr další cesty. Některé z dětí řekly, že byly napjaté, dokud se nenašla kartička právě s jejich otiskem. Kačenka si vzpomněla na příhodu, kdy s rodiči na výletě zabloudila. Trochu překotně dětem vyprávěla příběh, ostatní děti naslouchaly a některé evidentně prožívaly dobrodružství se svou kamarádkou. Do komunikace se zapojilo několik dalších dětí, snažily se vzpomenout a vyjádřit v minulosti prožitý pocit ztracenosti, strachu a obav. Tomášek při svém příběhu řekl, že se také jednou s tátou ztratili, ale on se nebál, protože jeho táta si vždycky poradí. Několik dětí bezděčně kývlo na souhlas. Atmosféra se po tomto prohlášení docela změnila, děti si většinou vzpomněly na to, že i jejich příběhy nakonec dobře dopadly a uvědomily si, že jejich maminka, tatínek nebo prarodiče jsou při prožívání úzkosti obvykle hodně blízko, drží je ruce, nebo přivinou do náruče.

Stočila jsem téma rozhovoru zpátky ke kartičkám a prožité hře. Domluvily jsme se, že každá jedna kartička byla velmi důležitá pro celou skupinu a dalším tématem bylo povídání o výhodách týmové spolupráce a významu jednotlivce. Jedna z holčiček se pokusila srovnat situaci v rodině (vrátila se k příběhu, který vyprávěla Kačenka) a v našich skupinách, které hledaly společně cestu. Většina dětí prožitek interpretovala jako hru bez obav o výsledek a shodly se, že učitelka je ve školce v podobné roli jako tatínek nebo maminka v rodině, že se spoléhají na její pomoc ve chvíli, kdy si nebudou vědět rady. Martínek řekl, že se spoléhal na Tomáše, protože ten si také ví pokaždé rady. Tomáš se

dmul pýchou a ostatní děti mluvily o svých kamarádech a o tom, co umí, v čem jsou výjimeční a proč je na ně spolehnoutí.

Děti zaujala výtvarná činnost i hra s kartičkami. Při výtvarné práci si navzájem pomáhaly a u některých dětí se ukázala jejich schopnost jít svou cestou, když si bez vyzvání vytvořily otisky ze dvou barev.

3.2.2 NÁMĚT: PLAKÁT PERNÍKOVÁ CHALOUPKA

Motivace:

Povídaly jsme si s dětmi o tom, jak vyprávěly zážitek z divadla rodičům. Ptala jsem se, jestli do divadla chodí i s rodiči nebo prarodiči. Některé z dětí si dokonce pamatovaly, na jakých pohádkách už s rodiči v divadle byly. Zeptala jsem se, jak se o představení dozvěděly. Odpovědí bylo, že z internetu. Vyprávěla jsem jim, že loutkové divadlo se hrálo dávno před tím, než měl každý doma internet a o představení se psalo na plakátech, které si mohli herci vytvořit sami a roznést je tam, kde zrovna hráli. Divadla byla kočovná a jezdili s představením od městečka k městečku. Jednou z možností, jak vytvořit plakát tak, aby jich vzniklo najednou několik, byl tisk z výšky. Ukázala jsem jim dřevorezby a vysvětlila velmi jednoduše princip tisku z výšky. Navrhla jsem, aby každé z dětí připravilo nějaký obrázek z pohádky O perníkové chaloupce technikou rytí do polystyrenového tácku. Vznikne matrice podobná dřevorezbě, o které jsme si povídaly, a použijeme ji k vytištění plakátu na představení.

Ukázala jsem dětem nejdříve linoryt ze svého cyklu „*Kdo bydlí na stromě*“, matrici i vzniklý otisk. Předvedla jsem jim i linorytová rydla a vysvětlila, že jsou velmi ostrá a pracovat s nimi mohou jen velké děti. Poté jsem jim ukázala dvě matrice ze stejného materiálu, se kterým budou pracovat ony a vzniklé otisky. Dětem se moc líbily a na práci se začaly těšit.

Výtvarná technika:

Rytí do polystyrenových tácků.

Pracovní pomůcky:

Tácky, špejle k vyrytí motivu, barva rozetřená na skleněné desce, váleček, 2 čtvrtky formát A4 pro každé dítě.

Popis činnosti:

Každé z dětí dostalo tácek a špejli, která byla z jedné strany plochá a z druhé zašpičatělá. Děti se bez dlouhého otálení pustily do díla. Některé se neubránily a snažily se nakreslit stejný obrázek, který viděly na ukázkové matrici. Většina dětí vzala špejli a ryla špičkou, dvě děti celou práci udělaly plochým koncem a byly s výsledkem spokojené stejně jako jejich kamarádi. Nanesla jsem každému z dětí válečkem barvu na matrici a ony ji otiskly na čtvrtku. Abych ilustrovala možnost opakování tisku, každé z dětí vytvořilo dva otisky na dvě čtvrtky. Tři děti úkol úplně nepochopily a otiskly dva obrázky na jednu čtvrtku, nanesla jsem jim tedy ještě jednou barvu, aby druhá čtvrtka nezůstala bílá.

Druhý den jsme si na procházce prohlížely plakátovací plochy a vyprávěla jsem jim o tom, že dnešní způsob tisku plakátů je mnohem složitější. Vyjádřila jsem přesvědčení, že jejich plakáty by ale mezi těmi ostatními byly moc krásné a když je ještě ve školce vybarvíme pastelkami, budou ještě hezčí. Po návratu do školky jsem rozdala každému jeho plakát, děti obrázky vybarvily a dohodly jsme se, že jim na ně doma maminka dopíše text o tom, kdy a kde se představení koná. Některé z dětí mi později přineslo plakáty s textem ukázat a bylo vidět, že rodiče se moc snažili, aby dětská díla nepokazili.

Dva ilustrační obrázky:

Obr. 14: práce dětí z MŠ „Ježibaba“



Obr. 15: práce dětí z MŠ "Jeniček a Mařenka"

Reflexe výtvarných činností:

S dětmi jsem si prohlížela jednotlivé obrázky a každý měl za úkol vybrat jeden z obrázků a ukázat na něm něco zvlášť povedeného. Děti si všímaly hezky ztvárněné postavičky, sluníčka nad chaloupkou, drobné kytičky v pozadí i jiných detailů. Učily se vyjádřit pocity a společně sdílet radost z tvoření. Současně si vzpomínaly na různé situace, kdy je rodiče chválí a zkoušely vyjádřit, jak se při tom cítily.

Lucinka dětem vyprávěla, jak byla s babičkou na loutkovém představení. Loutky byly moc krásné. Příběh byl napínavý a chvílemi se dokonce bála, takže se babičky musela pevně držet. Ptala jsem se jí, jestli to byl ošklivý zážitek a jestli se nebude bát jít na další představení. Zasmála se a řekla, že se sice trochu bála, ale protože všechno nakonec dobře dopadlo, moc jí divadlo líbilo. Jeden z chlapců byl na stejném představení s rodiči a snažil se přesvědčit kamarády, že on se tedy vůbec nebál. Děti se rozpovídaly o strachu a prožívání příběhů, které viděly v televizi, v kině nebo jim ho rodiče četli před spaním. Může být někdy příjemné se bát? Ptala jsem se dětí. Reakce byly různé, ale všechny se snažily najít na tuto nelehkou otázku nějakou odpověď.

Vrátila jsem se k obrázkům, které děti vytvořily. Ptala jsem se jich, jak se jim nová technika líbila, jestli je práce bavila. Většinou z dětí se práce zdála jednoduchá a s výsledkem byly spokojené. Některé děti překvapilo, že mají obrázek hodně tmavý a některé zase, že je zrcadlově otočený oproti matrici. Společně popisovaly obrázky kamarádů a radovaly se, když ostatní poznaly, co na jejich obrázku je. Líbilo se jim i následné hodnocení, protože jsme nevybíraly nejkrásnější nebo nejošklivější tisk. Na každém obrázku se našlo něco, co se povedlo. Všechny děti tak měly svoje „nej“. Spokojené byly i proto, že se hodnotily navzájem, chválily se a říkaly si, co se jim líbí.

Práce děti nejen bavila, ale výsledky byly velmi zdařilé i přesto, že si předem nijak moc nepromýšlely nebo nepředkreslovaly to, co budou vyrývat. Kladný ohlas jsem zaznamenala i od některých rodičů přesto, že jsem je tím trochu zaměstnala. Ukázalo se, že většina rodičů vítá možnost zapojit se nebo navázat na činnosti dětí ve školce.

3.2.3 NÁMĚT: O PERNÍKOVÉ CHALOUPE

Motivace:

Přinesla jsem do třídy knížku Václava Renče **Perníková chaloupka**. Prohlížely jsme si společně s dětmi překrásné ilustrace Jiřího Trnky a děti mi podle obrázků vyprávěly děj pohádky, kterou viděly v divadle a většina z nich ji znala i od rodičů ze společného čtení. Chválila jsem je za to, jak pěkně umí příběh převyprávět a snažila jsem se chvílemi marně zajistit, aby vždy mluvilo jen jedno z dětí. Ukázala jsem jim i několik dalších knížek s obrázky Jiřího Trnky a vysvětlila, že obrázkům v knize se říká ilustrace a mohou být vytvořeny mnoha způsoby, včetně grafických technik. Ty se podobají obrázkům, které ony samy vytvořily na polystyrenové tácky. Nad knížkami jsem jim povídala o Jiřím Trnkovi, který žil a pracoval v jejich městě a někdo z jejich babiček nebo dědečků se s ním klidně mohl ve městě potkat, chodit do stejné knihovny nebo dokonce školní třídy. Nakonec jsem jim ukázala **Fimfárum** Jana Wericha. Trnka tuto knížku ilustroval černobílými grafikami. Navrhla jsem dětem, že jejich připravené matrice společně použijeme k ilustrování knížky **O perníkové chaloupce**.

Výtvarná technika:

Šrotový tisk.

Pomůcky:

Matrice, které děti vytvořily na plakát, špejle, trubička z versatilky, barva rozválená na skle, váleček, čtvrtky .

Popis činnosti:

Domluvila jsem se s dětmi, že svoje matrice ještě trochu vylepší pomocí otiskování špejle a trubičky. Ukázala jsem jim, že pomocí vytlačení špejle své černé plochy na obrázcích bíle opuntíkují, verzatilka nabídne pěkná prázdná kolečka. Ukázala jsem jim současně v knize o grafice obrázků s podobnou technikou a řekla jim, že se tomuto tisku říká šrotový. Slovo se jim moc líbilo, jen je mrzelo, že nemáme otisk ve tvaru hvězdičky jako na grafice v knížce.

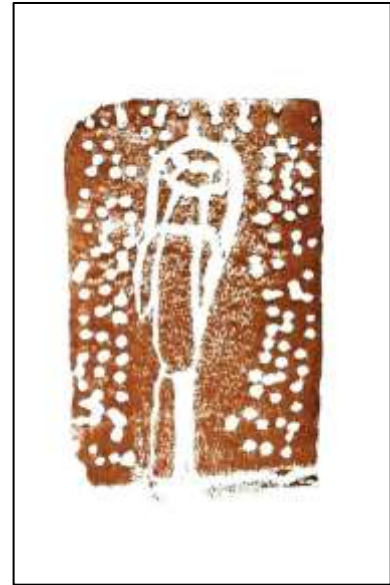
Některé děti opuntíkovaly šaty u panáčka, jiné oblohu kolem stromu nebo okolečkovaly střechu chaloupky. Tiskovou barvu jsem dětem opět nanesla já a děti matrice otiskly na

čtvrtku. Myslím, že se jim práce dost líbila a šrotovým tiskem by nejráději vyplnily mnohem větší plochu. Slíbila jsem jim, že se k této technice ještě někdy společně vrátíme.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 16: práce dětí z MŠ: „Jeníček a Mařenka II.“



Obr. 17: práce dětí z MŠ „Mařenka“

Reflexe výtvarných činností:

Sesedly jsme si na koberec do kruhu a povídaly si o tom, jak se děti cítily, když pokračovaly na včerejší práci, a měly tak k dispozici menší prostor. Debatovaly jsme o tom, jestli se v takové nebo podobné situaci už ocitly. Jaké to je kreslit jen se dvěma pastelkami, na malý formát nebo stavět s omezeným počtem kostek? Pokud pracujeme s omezenými prostředky, musíme prostě víc přemýšlet o tom, jak dosáhnout zamýšleného výsledku. Děti v následujícím rozhovoru přemýšlely o podobných situacích. Může pro nás být omezení přínosem? Jeden chlapec například vyprávěl, že s maminkou zdobily dort a neměly mlýnek na ořechy. Musely ho proto ozdobit celými a sestřička byla moc ráda, protože je mohla dát na stranu a pochutnat si na dortu, který by jinak nemohla jíst, protože je na ořechy alergická. Tomášek přidal příběh o svém tatínkovi, jak si umí poradit se svým autem, které už je strašně staré a každou chvíli na něm něco nefunguje. Tomášek má k tátovi moc hezký vztah plný obdivu, na některých dětech bylo vidět, že mu toho nej tátu na světě trochu závidí. Při povídání se ukázalo, že děti z rodin, které už nefungují v klasické konstelaci máma-táta-děti mají jiné prožitky a méně bezstarostnější pohled na svět i své rodiče.

Vrátila jsem se k obrázkům a zkusila jsem děti přesvědčit, že dost často byl právě nějaký nedostatek na začátku objevení něčeho velmi užitečného, krásného nebo chytrého. Jmenovala jsem dětem několik příkladů a ptala se jich, jestli na něco přijdou i ony. Udělaly to trochu neochotně a dozvěděla jsem se, že děti práce s novými nástroji na původní matrici bavila, ale raději by tvořily nové dílo. Cítily se svázané původním motivem. Některé se vyjádřily tak, že musely hodně přemýšlet, aby se jim na destičku všechny vzory, které chtěly vyzkoušet, vešly.

Šrotový tisk pouze doplnil již hotové matrice. Dětem byly prací zaujaté, ale nejspíš jsem podcenila skutečnost, že prostor pro realizaci byl dost malý. Děti by si určitě rády vyryly mnohem větší plochy.

3.2.4 NÁMĚT: PERNÍKY NA STŘECHU

Motivace:

Domluvila jsem se s paní kuchařkou a děti dostaly k dopolední svačince každý dva perníčky. Povídaly jsme si o pečení v rodinách, děti se většinou hlásily, že s maminkou nebo babičkou už perníčky pekly. Jak by asi perníky zakryly ve skutečnosti tu střechu nad perníkovou chaloupkou? A co když bude pršet? Překřikovaly se děti. Shodly jsme se, že baba musela nejspíš při pečení pořádně perníčky připálit, protože ty krásně měkké, co byly ke svačince, by se na střeše určitě rozpustily. To si tedy Jeníček s Mařenkou moc nepochutnaly. Navrhla jsem dětem, že si vyzdobíme třídu obrázky, na kterých budou plechy s perníčky.

Výtvarná technika:

Tisk z papírové koláže.

Pomůcky:

Připravené tvary perníčků ze silnějšího kartonu, lepidlo na papír, velká čtvrtka pro každé dítě, barva rozválená na skle, váleček.

Popis činnosti:

Děti si braly postupně tvary a lepily je na svou čtvrtku. Myslela jsem, že budou lepit tvary přes sebe a následným otiskem vznikne zajímavé dílko. Děti ale asi moc dobře věděly, že na plech se skládají tvary pěkně vedle sebe a ani na vyzvání nebyly ochotné skládat kousky přes sebe a do vrstev. Když skončily s lepením, ukázala jsem tisk z koláže v knížce,

a kdo chtěl, mohl si nechat svou koláž nabarvit a otisknout. Několik dětí se rozhodlo až po chvíli, když viděly, že ostatní mají své otisky hotové. Z obrázků jsme vytvořily nástěnku a jedna maminka mi později říkala, že musely doma péct perníčky, přestože čas Vánoc byl ještě daleko.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 18: práce dětí z MŠ „Perník“



Obr. 19: práce dětí z MŠ „Perník II.“

Reflexe výtvarné činnosti:

Tématem rozhovoru byly tradice a jejich podoba v různých rodinách, v různých krajích a zemích. Vietnamské děti si vzpomínaly na tradice obvyklé v jejich rodinách a ostatní děti pozorně poslouchaly a následně zkusily vyjádřit to, co se jim líbí z tradic jejich kamarádů, a které tradice u nich doma by určitě postrádaly. Lucinka řekla, že mají na Štědrý den rybu a že by mnohem raději jedla k bramborovému salátu řízek. Ptala jsem se jí, jestli jí ryba nechutná, nebo je pro ni těžké trpělivě vybírat kostičky, když se nedočkavě těší na dárky pod stromečkem. Řekla, že rybu moc ráda nemá, ale byla ochotná připustit, že ta nedočkavost je možná ještě mnohem horší. Některé z dětí se zapojily do rozhovoru a vyjádřily většinou velmi podobné pocity. Zkusila jsem jim vysvětlit, že trpělivosti je dobré se naučit a bude se jim v životě určitě mnohokrát hodit. Jedna z holčiček dětem pověděla o své babičce, jak o ní všichni obdivně mluví, protože velmi trpělivě mnoho dní pracuje s kousky látek a na konci je krásná prošivaná přikrývka. Dětem se zdálo, že trpělivost patří tak nějak samozřejmě ke stáří a není to tedy nic pro ně. Byl to nakonec veselý rozhovor s dětmi, které se chvílemi překřikovaly při vyprávění o trpělivosti starších lidí.

Vrátily jsme k tématu Vánoc a děti se pokoušely vzpomenout na všechno nové, co se dozvěděly o tradicích svých spolužáků. Některé z dětí překvapily i české tradice a zvyky, které neznaly a rády by je doma s rodiči vyzkoušely. Zaspívaly jsme si vánoční písničky a těšení na Vánoce bylo ve třídě takřka hmatatelné. Děti byly překvapivě klidné a společně prožívaly radost ze vzpomínek na minulé Vánoce, o kterých povídali jejich kamarádi.

Dětem činnost zaujala, práce s připravenými tvary se jim dařila a výsledný otisk je překvapil. Pro mladší děti bylo lepení malých částí náročnější. Při další podobné činnosti bych zvolila karton s různou strukturou a různé síly, výsledky by byly zajímavější. Děti na práci zaujal především otiskování hotových matric. Práce s lepidlem se jim moc nedařila a hodnotily ji jako obtížnou. Větší děti by uvítaly možnost připravit si tvary k lepení samy, například pomocí raznic na papír.

3.3 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „BARVY VŠUDE KOLEM NÁS“

Inspirační zážitek:

Letní tábor v přírodě se uskutečnil v Onšovicích nedaleko Vacova v krásné přírodě Šumavy. Tématem letošního tábora byla hra dvou skupin lesních skřítků s červenými a žlutými čepičkami. Skupiny spolu soutěžily v různých stopovačkách, vymýšlely si lesní obydlí, připravovaly navzájem jídlo a hrály nejrůznější hry. Tvoření a výtvarná činnost jsou na těchto táborech přirozenou součástí programu. Tentokrát se děti na začátku dozvěděly, že barvy se cestou ztratily a budeme si je muset najít v kuchyni, na louce, v lese nebo v blízké vesnici. Úkoly realizované grafickými technikami jsem zařadila do programu přirozeně mezi ostatní činnosti dětí. Tyto úkoly měly být skutečně experimentální, hledala jsem nové a většinou nevyzkoušené techniky.

Táborníci:

13 dětí ve věku od 3 do 8 let, sourozenecké skupiny a jejich kamarádi.



Obr. 20: táborníci u práce s hlínou



Obr. 21: táborníci u práce s hlínou II.

3.3.1 NÁMĚT: REZAVÝ OTISK

Motivace:

„Může z něčeho starého, spotřebovaného a odloženého vzniknout krásný obrázek?“ Dětem se zdálo, že ne, ty starší ale měly zkušenost s výrobky z různých krabic a kartónů a navrhovaly, co všechno se z odložených věcí nechá vyrobit. Řekla jsem dětem, že tentokrát se pokusíme něco pěkného otisknout. Vysvětlila jsem jim princip tisku z výšky a vyzvala je, aby si do druhého dne každý našel něco kovového, nejlépe už trochu rezavého.

Výtvarná technika:

Otisk z různého materiálu – experimentální frotáž.

Pracovní pomůcky a materiál:

Kousky látky, drobný kovový odpad.

Popis činnosti:

Děti při cestě do vesnice pro vodu poprosily jednoho z chalupářů, jestli by jim s úkolem nepomohl. Za chvíli měly před sebou plechovku od barev a v ní různé méně či více zrezlé kousky materiálu, jedny staré kleště, nůžky a hrst hřebíků. V táboře si každé z dětí vybralo své poklady a poskládalo si „kompozici“ na širokou fošnu na kraji tábora. Přikryly jsme výtvary mokrým kouskem látky, plastovým sáčkem a zatížily. Během příštích dvou dnů jsem několikrát opatrně navlhčila látky pomocí rozprašovače a opět je přikryla folií. Odkrývání otisků jsme si užily jako vernisáž v přírodě a bylo to pěkné dobrodružství. Jako nejzajímavější se nakonec ukázal otisk s plochého kousku železa jakési mřížky. Tam kde děti poskládaly konkrétní předměty, vznikl prostě obrázek nůžek a vedle dvou hřebíků.

Dva ilustrační obrázky:

Obr. 22: „Rezavý otisk“



Obr. 23: „Rezavý otisk II-“

Reflexe výtvarné činnosti:

S dětmi jsem si povídala především o trpělivosti. Některé z nich přiznaly, že čekat na výsledek několik dní je pro ně velmi obtížné, že by si rády nepozorovaně odkryly svá dílka ještě v den tvoření. Děti si zkoušely vzpomenout na typické situace, kdy je trpělivosti zapotřebí. Proč je pro dospělé tato situace mnohem snazší? Snažila jsem se jim v rozhovoru ukázat, že pro mnoho situací je třeba osobní disciplíny, které se člověk učí celý život. Pro mnoho dospělých je podobná situace také obtížná a děti si zkoušely uvědomit, jestli je trpělivější maminka, tatínek nebo někdo z prarodičů.

Otázka recyklace spustila mezi dětmi zajímavou debatu. Děti vzpomínaly, na výrobky ze starých krabic, víček od PET lahví, lichých ponožek a z různých odstřížků a zbytků látek. Ukázalo se, že mají zkušenost s otiskováním různých víček a korkových zátek. Možnost otisknout kovový předmět, a to bez barvy je překvapila a byly velmi zvědavé na výsledek. Tím spíše, že bylo třeba čekat několik dní. Bylo nutné oslovit cizího člověka s prosbou o pomoc. Některé děti se styděly, ale starší kamarádi pomohli a od hodného pána ve vsi získaly vše potřebné. Čekání na výsledek bylo náročné na trpělivost, ale všechny děti se shodly, že se vyplatilo čekat a z výsledku byly nadšené.

Na této technice bylo nejobtížnější udržet děti od jejich výtvorů v dostatečné vzdálenosti po dobu, než se věci otiskly. Jde o dlouho trvající proces a v MŠ by bylo snazší uložit každý výtvor do plastové krabičky, aby nedošlo k oschnutí a nemuselo se používat rozstříkovače.

3.3.2 NÁMĚT: BORŮVKOVÝ MONOTISK

Motivace:

„Pamatujete si z pohádky „Jak krtek ke kalhotkám přišel“, čím obarvil nitě na kalhotky?“ Zeptala jsem se dětí. Věděly to všechny, dokonce i ta nejmenší a hned se začalo řešit, kde by mohly být borůvky a děti vzpomínaly na loňský rok, kdy jsme z nich uvařily knedlíky. Vyrážíme na borůvky a zkusíme s nimi tentokrát vytvořit obrázky.

Výtvarná technika:

Monotisk s provázkem a borůvkami.

Pracovní pomůcky a materiál:

Několik borůvek, silnější provázek, přeložené čtvrtky.

Popis činnosti:

Po dlouhém hledání v lese jsme přinesly do tábora je pár borůvek, které jsem natrhala já. Ty co našly děti, po dohodě snědly na místě. O knedlíkách tento rok nemohla být ani řeč. Rozmačkala jsem borůvky v hrníčku a připravila dětem papíry a místo u velkého jídelního stolu. Každé z dětí mělo k dispozici několik papírů, protože na poprvé namočené provázky měly na sobě moc barvy a vznikl otisk připomínající velkou skvrnu z rozmačkaných borůvek. Až druhý a třetí otisk provázku začal být kouzelný. Menším dětem s protažením pomohly ty větší, kouzlo se smyčkou použily nakonec všechny, když viděly první takový pokus. Nejvíce výsledky připomínaly motýlí křídla nebo fantastické květiny. Dlouho jsme si

pak nad těmi obrazy povídaly a shodly se na tom, že na výstavě moderního umění by šlo o plnohodnotné exponáty. Myslela jsem, že si děti budou chtít domalovat skvrny do podoby konkrétního předmětu, ale líbil se jim výtvar tak, jak byl a odmítly ho dále doplňovat.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 24: práce dětí „Borůvkový monotisk“



Obr. 25: práce dětí „Borůvkový monotisk II-“

Reflexe výtvarných činností:

Děti zaujala možnost využití přírodních barev. Líbilo se jim, že výsledný otisk je pěkně symetrický a ve vzniklých obrazcích nacházely nejrůznější fantastické bytosti. Některé starší děti se pokoušely o vytvoření dvou stejných otisků a zjistily, že to je velmi obtížné a nejspíš i nemožné.

Děti vzpomínaly, jak Krtek přišel ke kalhotkám. Nakonec jsme daly dohromady všechny jednotlivé kroky výroby kalhotek a mohly si povídat o tom, kdo všechno Krtkovi s kalhotkami pomohl. Snažila jsem se děti dovést k tomu, že když každý umí část a spojí ji s tím, co umí ostatní, můžou vzniknout nejen kalhotky s kapsičkami, ale také mnoho jiných velmi užitečných věcí. Povídaly jsme si o spolupráci v jejich rodinách, v kolektivu ve školce nebo v tělocvičně při hře. Je pro nás důležité, když umíme něco užitečného pro ostatní? Děti zkusily vyjádřit svůj pocit, když spolupracují na něčem, co by jednotlivec sám nedokázal. Navrhla jsem, aby přemýšlely o tom, co bychom dokázaly společně v této skupině. Následující debata byla trochu bouřlivá, ale děti se nepraly, jen se snažily prosadit se svým nápadem, takže jsem diskuzi jen lehce usměřňovala. Bylo příjemné pozorovat skupinu při kolektivním vymýšlení a hledání toho, čím by každý z nich mohl přispět ke kolektivní práci.

Při hodnocení jsme došly k závěru, že Krteček v pohádce určitě svoje modré kalhotky neobarvil borůvkami, protože borůvky barví více či méně fialově. Dětem se zdálo, že

borůvky by se měly především jíst, ale na obarvení provázku jsme jich spotřebovaly tak maličko, že jim to zase tak líto nebylo. Pro práci ve školce bych si borůvky připravila předem a také půlku citronu, kterou bych po práci vyčistila dětem ručičky.

3.3.3 NÁMĚT: UHLÍKOVÉ GRAFIKY

Motivace:

V jídelně visí borůvkové umění z minulého dne a tak jsme se s dětmi domluvily, že z jídelny uděláme galerii moderního umění a k modrofialové vytvoříme ještě černé grafiky.

Výtvarná technika:

Frotáž.

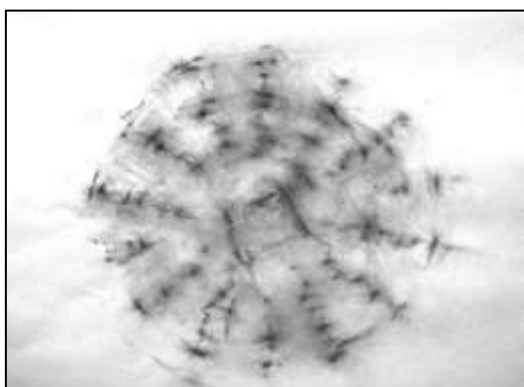
Pracovní pomůcky a materiál:

Košík, ošatka, kůra na stromě, hrubě otesaná fošna, bílé papíry a kousky uhlíků z ohniště.

Popis činnosti:

Hledaly jsme společně různě zajímavé struktury, přikládaly na ně papíry a zkoušely je obtisknout pomocí uhlíků z kousků dřeva. Děti měly představu, že se jim například struktura košíku podaří otisknout tak, aby bylo poznat, že jde o košík. Ve skutečnosti se otiskla jen ta nejvyšší místa a vznikly abstraktní vzory.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 26: práce dětí - frotáž



Obr. 27: práce dětí – frotáž II.

Reflexe výtvarných činností:

Odpolední rozhovor byl o tom, jak se děti cítily při použití uhlíků k výtvarné činnosti. Šlo vlastně o experiment a předměty k obtiskování si děti hledaly samostatně, ocenila jsem

každý jejich nápad. Nad obrázky jsme si povídaly o tom, že smysl má i nápad, který nevede k úžasnému výsledku. Pro děti je moc příjemný pocit, když si najdou svou vlastní cestu a mají dostatečný prostor vyzkoušet i neobvyklé nápady. Druhé téma rozhovoru bylo o relativních hodnotách. Ptala jsem se dětí, jestli chtějí na své malování od rodičů vždy tu největší krabici s pastelkami, stále nové barvičky fixu a velkou sadu kříd. Shodly jsme se na tom, že touha po těch nejlepších pomůckách a barvičkách je přirozená, ale radost z povedeného obrázku, který vznikl netradičně a s pomůckami, které nic nestály (jako uhlík) je vlastně mnohem větší. Děti si vzpomínaly na situace, kdy si ony nebo jejich rodiče poradily bez běžných pomůcek a potřeb. Mluvily jsme o improvizaci, kreativitě a pocitu zadostiučinění, který člověk má, když si poradí s netradiční situací.

Dětem se velmi líbilo otiskování předmětů a mnohdy s úžasem pozorovaly strukturu, která se zobrazila a které si na původním předmětu vůbec nevšimly. Napadaly je další a další předměty, které chtěly zkusit otisknout.

Výsledné obrázky se nám galerie moderního umění v jídelně Nad potokem velmi hodily. Menší děti si uhlíky namalovaly obrázky, bylo na ně toho moderního umění asi přece jen trochu moc. Důsledkem této práce byla skutečnost, že počmárané uhlíkem bylo v příštích dnech kdeco a ze stanové plachty se malba úplně nevyprala. Pro děti ve školce bych po frotáži našla místo na chodníku a nechala je vytvářet tam.

3.3.4 NÁMĚT: STOPA HLINĚNÉ DESTIČKY

Motivace:

Konečně si vyzkoušíme opravdový tisk. Při včerejším modelování z keramické hlíny jsem děti upozornila na krásně zapatlané ručičky a všem bylo hned jasné, že máme další materiál k tisku.

Výtvarná technika:

Tisk z hliněných tabulek.

Pracovní pomůcky a materiál:

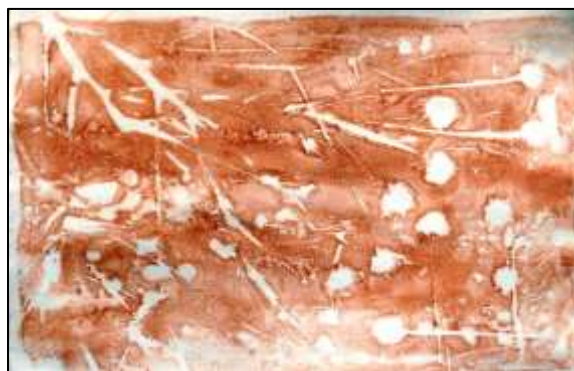
Vyválené pláty keramické hlíny, přírodniny a kamínky pro otiskování, navlhčené čtvrtky a čistý papír.

Popis činnosti:

Děti si nejdříve nahledaly spoustu věcí pro otiskování. Některé jsme vyloučily předem, například šneka s ulitou nebo malinu, kterou bylo mnohem vhodnější sníst než ji zatlačit do hlíny. Vlastně jsme vyloučily vše, co by hlínu dodatečně obarvilo, protože jsme chtěly otisknout celou matici v barvě hlíny. Ta byla krásně měkká, takže se otiskly i jemné reliéfy kapradí nebo hrboлатého kamínku a spíš bylo třeba děti zastavit, aby neotiskovaly jedno přes druhé. Na hotové matrice jsme přiložily vlhkou čtvrtku a přikryly ji ještě jedním papírem, abychom ji nezapatlaly při tlaku shora. Děti si hladily více či méně pečlivě své matrice a moc se jim líbily obrázky, které takto vznikly. Z matrice lze tímto způsobem udělat několik otisků a všechny jsou krásné.

Dva ilustrační obrázky:

Obr. 28: hliněná matrice



Obr. 29: práce dětí „Otisk hliněné destičky“

Reflexe výtvarných činností:

Ze zbylé hlíny děti volně tvořily až do večera, povídali jsme si o tom, jak je jim příjemné hnětení hlíny, jestli se podobně jako ony cítili lidé v pravěku, když si tvořili primitivní nádoby. Dvě z dětí ostatní naučily vyrobit misku z válečků a spontánně začala hra, při které si děti zkusily vytvořit co největší misku na jídlo. Volné tvoření z hlíny bylo nakonec mnohem delší než výroba hliněných matric.

Povídaly jsme si o tom, že se děti učily navzájem a jaký je to pocit, když může malý člověk ukázat, že umí něco navíc a dokáže to předat kamarádům. Každé z dětí si zkusilo vzpomenout, co by mohlo naučit kamarády. Ostatní se přidávaly s tím, že by to chtěly také umět, už to umí, nebo je to nezajímá. Zjistily jsme společně, že jako skupina toho umíme opravdu moc, a kdybychom se navzájem opravdu všechno naučily, uměly bychom toho víc než leckterý dospělý.

Zážitek děti popisovaly jako velmi příjemný. Zaujala je práce s hlinou a možnost vytvořit otisk z hliněné destičky. Některé z dětí přiznaly, že víc přemýšlely o tom, co ještě otisknout, než o výsledku. Shodly jsme se, že radost prožívaná při tvorbě je příjemná a velmi často nás těší více než výsledek. Děti, které přišly s originálním otiskem zajímavé přírodniny, se cítily pyšné, že se o nápad mohly podělit. Katka vyprávěla, jak s maminkou pekly jablečný závin a zjistily, že jim chybí rozinky. Lucinku napadlo, že by místo nich mohly použít brusinky, které v šuplíčku s dobrotami nechyběly. Obvykle uzavřenější holčička byla při vyprávění o tom, jak jí všichni nápad chválily evidentně sama se sebou moc spokojená. Také několik dalších dětí přidalo příběhy o tom, jak si poradily s neobvyklou situací a my posluchači jsme každý z příběhů odměnily pochvalou.

S výsledkem byly spokojené děti i dospělý na táboře. Jedná se o jednu z technik, na které lze dětem ukázat skutečný princip tisku, tedy tvorbu několika otisků z jedné matrice. Materiál i pomůcky jsou snadno dostupné a děti si s hlinou hrají většinou velmi rády a práce je těší. Mají radost z doteku s přírodním materiálem i z toho, že pokažené lze velmi snadno zmuchlat a začít znovu.

3.4 REALIZOVANÁ GRAFICKÁ ŘADA „TĚŠÍME SE NA VÁNOCE“

Inspirační zážitek:

Vyrazila jsem se svým čtyřletým Šimonem do města a společně jsme si povídali o vánoční výzdobě v různých obchodech, na lampách veřejného osvětlení i v oknech domů. Na loňské Vánoce si Šimůnek moc nepamatoval, ale při povídání o stromečku a dárkách pod ním, se mu rozsvítila očka. Domluvili jsme se, že už je velký šikovný kluk a na letošní Vánoce si některé ozdoby vyrobí sám a budeme mít úplně jinou výzdobu než ve všech obchodech a oknech v okolí.

3.4.1 NÁMĚT: PESTRÉ VÁNOČNÍ OZDOBY

Motivace:

Šimonova mladší sestřička je velká všetečka a skleněné ozdoby na stromečku by pro ni byly velkým lákadlem a nejspíš by se je pokusila sundat, hrát si s nimi, případně je ochutnat. Domluvili jsme se se Šimůnkem, že vyrobíme na stromeček krásné pestré

papírové ozdoby, které Johanku nebudou dráždit, a pokud je sundá, nijak si s nimi neublíží.

Výtvarná technika:

Tisk z plochy.

Pracovní pomůcky a materiál:

Skleněná deska, olejové barvy, štětce, špejle, navlhčená čtvrtka.

Popis činnosti:

Pokryla jsem stůl ochranou podložkou, připravila skleněnou desku, na paletu vytlačila z tuby olejové barvy a Šimon už bral do ruky štětec. Potřebujeme na každou barvu jeden. Barvami postupně pokryl skleněnou desku. Potom si vzal špejli a do vrstvy nanesené barvy vyryl linie. Na hotovou matrici jsme přiložili vlhkou čtvrtku, přiložili pomocný papír, aby se nám čtvrtka neumazala, a tlakem dlaní jsme barevnou plochu otiskli na čtvrtku. Tento postup jsme ještě dvakrát zopakovali. Další tisky byly méně syté, ale povedené. Čtvrtky jsme nechali oschnout a nakonec z nich vystříhali tvary ozdob na stromeček

Dva ilustrační obrázky:.

Obr. 30: Šimon při práci



Obr. 31: Šimon při práci II.

Reflexe výtvarných činností:

Šimon se stal zkušeným učitelem své malé sestry, která roztomile předstírala, že ho poslouchá a přitom si po svém opatlala všechny korky i míček a zapatlala i to, co Šimon pečlivě naaranžoval. Později jsem mu vysvětlila, že na tu malou musí být hodný, protože ona mu nechtěla ničit dílo, ale neumí si jako on práci promyslet. Pochválila jsem ho za výrobu vánočních ozdob i za to, jak nechal Johanku „pokazit“ své dílo na balicím papíře. Šimon zkusil vyjádřit pocity staršího bratra. Má svou sestru moc rád, ale zlobí ho, když mu ničí věci. Připomněla jsem mu, že před jinými dětmi Johanku brání bez zaváhání a my jsme moc rádi, že jí neublíží, ani když ho zlobí. Pobídla jsem Šimona, aby si vzpomněl na jiné členy naší rodiny, kteří jsou na něj hodní, i když jim něco pokazí. Společně jsme vzpomínaly na trpělivost babičky, když jí pomáhá s pečením i legraci, kterou si užívají s tátou, když společně čalouní.

Šimon se cítil důležitě, když vyráběl bezpečné ozdoby na vánoční strom. Byl rád, že může sám vymyslet, jak budou barevné a vzorované. Snažil se usměrnit svou mladší sestřičku a vytrvale jí opakoval, jak má pracovat. Nelíbí se mu, když mu čmárá do výkresů a ničí mu věci. Dialog jsem směřovala k tomu, aby si uvědomil, svou roli staršího a rozumnějšího.

Ozdoby byly hotové dříve, než se Johanka vyspinkala po obědě. Na skleněné desce zbylo dost barvy, aby se v ní nechaly namočit korkové zátky, malý míček z mechové gumy a nějaký ten prstík. Dala jsem dětem velký arch balicího papíru a společné tiskání si opravdu moc užily.

3.4.2 NÁMĚT: UBROUSEK NA VÁNOČNÍ TABULI**Motivace:**

Večeře na Štědrý den bude slavnostní a je třeba vyrobit úplně nové prostírání. Plátno připravila babička a Šimon vyrobí tiskátka, pomocí kterých s Johankou barevně ozdobí prostírání pro mámu, tátu i obě děti.

Výtvarná technika:

Tisk pomocí bramborových tiskátek.

Pracovní pomůcky a materiál:

Půlky brambor, vykrajovátka jednoduchých tvarů, plastový nožík, akrylové vodou ředitelné barvy na textil, plátno.

Popis činnosti:

Tiskátka vyrobil Šimon samostatně, vykrajovátka zatlačil do plochy brambory a bez problémů okolo nich pomocí nožičku odstranil kousky brambory. Samotného tiskání se účastnila i Johanka, jinak to nešlo. Šimon se snažil vytvářet pravidelné řady jednoho tvaru, nebo skládal různé tvary do obrazce. Johanka popadla nejbližší bramboru a s chutí ji prostě plácla tam, kde bylo na plátně místo. V závěru jsme si hrály na barevné prsty a Šimon Johance říkal, jakou barvu mají její upatlané prstíčky a které věci mají tu samou barvu. Johanka ochotně ukazovala barevné prstíčky, nezaschlou barvu ještě zkusila otisknout bráškovu na tvářičku. Děti se hezky vyřádily a ubrousky byly najednou mnohem méně důležité než společné barvení, patlání a hra na barevné něco.

Ilustrační obrázky:

Obr. 32: Šimonova bramborová razítka



Obr. 33: barvení bramborových razítek



Obr. 34: otiskování bramborových razítek



Obr. 35: Šimonův ubrousek zdobený bramborovými razítky

Reflexe výtvarných činností:

Se Šimonem jsme si později povídali o tom, jak si představoval výsledek a jaké pocity měl při spontánním tiskání své malé sestřičky. Měl pocit, že toho musí Johanku ještě hodně naučit a zdálo se mu, že svůj kousek látky pokazila. Zkusila jsem ho přesvědčit, že Johančin

ubrousek je také krásný a řekla mu, že pro mě bylo nejpříjemnější to, že jsme mohli tvořit společně a Johanka je také moc šťastná, když se svým velkým bratrem může tvořit cokoliv. Je lepší promyšlený námět nebo improvizace a bezděčné tiskání? Obojí má svou hodnotu a radost z výsledku může být stejná, i když k ní dojdeme různými cestami.

Šimon byl tentokrát moc rád, že Johanka seděla daleko od něj a nepokazila mu dílo. Její práce se mu ale líbila a usoudil, že je Johanka šikovná a brzy bude umět tak pěkně pracovat, jako on. Se svou prací byl spokojený a vymýšlel, co by ještě mohl tiskátky ozdobit.

Práce s bramborovými tiskátky je osvědčená a vyzkoušená. U sourozenců s věkovým rozdílem tři roky bylo možné dobře pozorovat to, jak s věkem přibývá cílevědomost dětí. Starší Šimon už hledal rytmus, snažil se o podobu celkového díla, Johanka se prostě radovala ze samotné společné činnosti.

3.4.3 NÁMĚT: VÝROBA PERNÍČKŮ, CO NEUBÝVAJÍ

Motivace:

Tentokrát jsem musela vymyslet motivaci pro Šimona. Vysvětlila jsem mu, proč budeme věšet na stromeček papírové perníčky místo těch opravdových. Mně byla tato potřeba jasná. Před rokem jsem Šimona neustále odháněla od stromečku, aby neloupil perníčky před obědem a na polévku se pak netvářil, jako že je to úplná zbytečnost. Nakonec jsem použila stejný argument jako při výrobě papírových ozdob. Johanka by nám kvůli perníčkům mohla převrátit stromeček, je ještě malá a uděláme tedy perníčky papírové, které ji nebudou lákat k zakousnutí.

Výtvarná technika:

Tisk z polystyrenové matrice doplněný šrotovým tiskem.

Pracovní pomůcky a materiál:

Polystyrenové tácky, větší tvary jednoduchých vykrajovátek, špejle, verzatilka, slámka, čtvrtky, vodou rozpustná barva na linoryt.

Popis činnosti:

Šimon pomocí vykrajovátek z polystyrenových tácků připravil tvary perníčků. Špejlí namaloval cukrové zdobení a nakonec přidal menší a větší kolečka pomocí verzatilky

a slámky. Hotové tvary jsme obarvili na ploše s rozválenou barvou a otiskli na čtvrtky. Po uschnutí barvy jsme vykrojili jednotlivé perníčky.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 36: otisk polystyrenové destičky „Papírové perníčky“



Obr. 37: „Papírové perníčky II.“

Reflexe výtvarných činností:

Následný rozhovor byl o tradicích, hledání nových řešení a radosti z díla, které se daří. Šimon řekl, že hned, jak Johanka vyroste (a bude stejně šikovná jako on), naučí ji také dělat ozdoby. Docela při tom zapomněl, že právě kvůli malé Johance vyráběl papírové ozdoby místo těch tradičních skleněných.

Šimon měl ohromnou radost, že na stromečku budou viset právě jeho ozdoby. S nadšením vyprávěl o jednotlivých tvarech a popisoval, co kde vyryl a jak se matrice otiskla. Zaujalo ho, že papírové perníčky jsou pěkně hnědé a linie, které vyryl, a neotiskly se, zůstaly bílé, jako cukrová poleva.

Práce s polystyrenovou matricí byla pro Šimůnka nová a užil si ji, protože se mu dařilo vcelku bez námahy vytvořit tvary i zdobení tak, jak si to představoval. Pro práci s větší skupinou dětí bych rozdělila činnost na dva dny. První den bychom si připravili matrice a druhý den bychom tiskli a vystříhovali.

3.4.4 NÁMĚT: TŘI OBRÁZKY Z JEDNOHO KRESLENÍ

Motivace:

Navrhla jsem Šimonovi, že může namalovat jeden obrázek pastelkami a díky kopírákům bude mít dva stejné obrázky pro babičky černobíle. Moc se mu můj nápad líbil a hned se pustil do díla.

Výtvarná technika:

Protisk.

Pracovní pomůcky a materiál:

Papíry, pastelky, kopírovací papíry, kancelářské sponky.

Popis činnosti:

Připravila jsem si tři listy papíru, mezi které jsem vložila dva kopírovací papíry. Spojila jsem svazek kancelářskými sponkami, aby držely pohromadě. Na vrchní bílý list nakreslil Šíma obrázek. První pokus se mu nevydařil, protože na pastelky málo tlačil. Zkusil tedy jednodušší obrázek a opravdu se snažil ze všech sil, takže nakonec vznikl první velmi jasný protisk, ten druhý už byl méně viditelný. Nakonec se Šimonovi zdálo, že barevný obrázek je pěknější a namaloval babičkám jiné obrázky.

Dva ilustrační obrázky:



Obr. 38: Šimonův protisk 1.část



Obr. 39: Šimonův protisk 2.část

Reflexe výtvarných činností:

Šimon byl opravdu hodně nazlobený a nelíbilo se mu, že barevný obrázek je najednou černobílý. Všiml si ale, že není otočený zrcadlově, jako otisky u předchozích činností.

Tématem následujícího rozhovoru bylo zklamání z vytvořené práce. Je k něčemu dobré, když se nám nelíbí výsledek činnosti? Chtěla jsem po Šimonovi, aby zkusil říct, jestli by

něco dobrého nenašel. Byl opravdu zklamaný, takže jsem mu nakonec já zkusila vysvětlit, že špatný výsledek nám může ukázat, kudy cesta nevede. Chtěla jsem ho naučit vyrovnat se s „nepovedeným“ dílem. Nebylo to moc úspěšné, ale věřím, že příště to bude o něco lepší a časem se naučí najít něco hezkého i na obrázku, který nepovažuje na první pohled za povedený.

Tato činnost nepřináší moc nových podnětů. Podobá se spíše obyčejné kresbě a klade na dítě nepříjemné nároky, protože musí na pastelky tlačit. Z výsledku také děti nejsou nadšeny, protože jednobarevný protisk se jim nelíbí tak jako barevný originál. Při této činnosti ale lze demonstrovat princip grafického tisku.

3.5 NÁVRH GRAFICKÉ ŘADY „GRAFICKÉ STUDIO NAŠE ŠKOLKA“

Vzhledem k omezeným možnostem realizace grafických technik v MŠ, jsem se rozhodla věnovat jednu z grafických řad tzv. předgrafickým technikám. Jde o techniky, které jsou zpracováním či výslednou podobou podobné tradičním grafickým technikám a dětem lze jejich prostřednictvím nedostupné grafické techniky alespoň přiblížit. Bauer se těmto technikám věnuje v kapitole "přípravné techniky" a jsou zde zařazeny gumotisk, imitace Masserovy desky, monotyp, tisk z přírodnin, tisk z papírové a textilní koláže, tisk z vyřezaného kartonu a Cliché-verre. (Bauer, 1999 s. 67-114)

Některé z vyjmenovaných technik zařazuje Krejča mezi ostatní grafické techniky. Já jsem vybrala takové techniky, u kterých není pochyb, že ty klasické grafické opravdu jen napodobují.

Inspirační zážitek:

Hrajeme si na grafiky. Tento týden bude ve školce grafické studio, ale nebude opravdové, protože těch je po městě spousta. To naše bude jen jako. Uděláme si stejně krásné obrázky, na které ale nebudeme potřebovat žádné velké stroje, plechovky s páchnoucími barvami ani ostré nástroje. Na začátku týdne naplánuji návštěvu grafických studií na Západočeské univerzitě na Fakultě umění a designu, spojenou s ukázkou klauzurních a ročníkových prací studentů. Později se s dětmi domluvíme, co bude obsahem jednotlivých úkolů a způsob zpracování (tedy předgrafická technika) bude pro děti každý den překvapením.

Brožová, Peřinová uvádějí, že pomocí předgrafických technik se děti mohou naučit využívat kontrasty tvarů světlých a tmavých ploch k záměrnému vytváření kompozice. (Brožová, Peřinová, 1994 s. 63-96)

3.5.1 NÁMĚT: ILUSTRACE DO POHÁDKOVÉ KNÍŽKY

Motivace:

Po přečtení pohádky z Werichova Fimfára si společně prohlédneme Trnkovy černobílé grafiky a uděláme si každý podobný obrázek.

Výtvarná technika:

Vykrývací rezerváž (gumotisk). Při této technice se kreslí obrázek umělou klovatinou na papír. Po zaschnutí se nakreslený motiv vybarví černou tuší, zředěnou olejovou barvou nebo křídovými pastely. Papír opláchneme proudem vody, který klovatinu rozpustí. Vzniknou bílá místa, která v kombinaci s černou tuší připomínají techniku linorytu, dřevořezu nebo dřevorytu.

Pracovní pomůcky a materiál:

Čtvrtky, klovatina, černá tuš, štětce a voda.

3.5.2 NÁMĚT: JAK SE Z ČERNÉ VYLOUPNE BAREVNÝ OBRÁZEK

Motivace:

Povídáme si o světle a tmě. Děti si vzpomínají na to, jak se cítily v noci v neosvětleném prostoru, jestli se bály nebo to bylo velké dobrodružství. Dobrodružstvím může být i dnešní výtvarná činnost. Z černé plochy vyškrábneme každý svůj obrázek.

Výtvarná technika:

Na technice odkrývací rezerváže si děti vyzkouší vytvoření černobílé plochy rytím. Na karton se nanese silná vrstva voskového pastelu nebo voskové svíčky. Tato podkladová vrstva se natře černou tuší nebo temperovou barvou. Do zaschlé černé plochy se obrázek vyrývá rycím nástrojem například nožem, hřebíkem, špendlíkem apod. Pro předškolní děti jsou, jako rycí nástroje, vhodné různé plastové nožíky a tvarovací dlátka, která se používají při modelování modelínou.

Pracovní pomůcky a materiál:

Čtvrtky, voskovky, černá tuš, štětce, rycí nástroje.

3.5.3 NÁMĚT: ZRCADLOVÝ OTISK

Motivace:

Povídáme si o zrcadle. Děti si vzpomenou, jak se cítí při pohledu na svůj obraz v zrcadle. Já jim pomocí malého zrcátka ukážu, jaký je rozdíl mezi objektem a jeho obrazem. S otiskem, do kterého se pustíme, to bude podobné.

Výtvarná technika:

Vytvoříme otisk kresby na smirkovém papíře. Na smirkový papír nakreslíme obrázek voskovými pastely, na něj se položí tenký papír a přehlením žehličkou se vytvoří jeho otisk.

Pracovní pomůcky a materiál:

Čtvrtky, voskovky, tenký papír, smirkový papír a žehlička

3.6 GRAFICKÁ ŘADA PODLE VLADIMÍRY SLAVÍKOVÉ „OTISKY HUDBY“

Tuto grafickou řadu jsem navrhla na základě studia artefiletiky. Autoři pracují s tezí, že spojení vizuálních obrazů a hudby poslouží dětem k prohloubení prožitku i poznání.

„Podpora hudebnosti výtvarným projevem – podněty z výtvarné oblasti slouží jako inspirační nebo motivační základ pro oblast hudební (platí to i naopak)“ (Slavíková, Slavík, Eliášová, 2007 s. 120)

3.6.1 NÁMĚT: NABARVÍME PÍSNÍČKY

Pomůcky:

Různá tiskátka, barvy, velký arch papíru

Průběh činnosti:

Zahraju dětem několik písniček na hudební nástroj, děti se mnou známé písničky zpívají. Sednou si kolem připravených balíčků papírů na zemi a nejdříve si prohlédnou připravená tiskátka z brambor, korku, molitanu a jiných drobných předmětů. Požádám je, aby se pokusily vyjádřit pomocí barev a tiskátek písničky, které jim následně pustím z CD.

U jednotlivých písniček děti volí různá tiskátka, současně otiskují i prsty a podle vlastní fantazie vyjadřují slyšené.

Po svačině si děti pustí společně CD ještě jednou a snaží se navzájem uhodnout, která písnička je která. Později si popovídáme o tom, jak vyjádřily tu kterou písničku a proč například při veselé písničce použily jiné barvy než při ukolébavce.

Je vhodné se děti zeptat, jestli se jim tiskání o písničkách líbilo, z čeho měly radost, co se jim zdá nejpopovednější a jestli je hudba při tiskání ovlivnila natolik, že podle ní používaly určité barvy nebo určitá tiskátka.

3.6.2 NÁMĚT: OBRÁZEK PRO BEDŘICHA SMETANU

Pomůcky:

Různá tiskátka, barvy, velký arch papíru

Průběh činnosti:

Zahrajeme si s dětmi na hudební skladatele. Každé z dětí si na jeden z hudebních nástrojů zahraje kousek improvizované skladby. Ostatní poslouchají a zatleskají skladateli. Prohlédnou si portrét Bedřicha Smetany a dozvědí se něco málo ze skladatelova života.

Podobně jako v předchozím úkolu si děti sednou na zem k papírům a barvám a tentokrát se snaží vyjádřit pocity při poslechu skladby **Vltava**.

Tentokrát se s dětmi zastavíme nad pocity z hudby beze slov. Opět si porovnáme obrázky a mluvíme i o předchozích zkušenostech dětí, o jejich setkání s vážnou hudbou, případně i samotnou skladbou.

3.6.3 NÁMĚT: ROZHLASOVÉ TISKÁNÍ

Pomůcky:

Různá tiskátka, barvy, velký arch papíru

Průběh činnosti:

Budeme si s dětmi povídat o tom, jestli doma nebo v autě poslouchají rozhlas, co se jim na takovém poslouchání líbí a nelíbí, jestli znají i názvy nějakých hudebních stanic.

Stejně jako při předchozích úkolech si děti sednou na zem k papírům a barvám a tentokrát se snaží vyjádřit pocity při poslechu vybrané rozhlasové stanice.

Zjistíme, jak děti vnímají populární hudbu, rozumí jednotlivým slovům textu. Jsou jim příjemné reklamní vstupy a krátké zprávy, kterými je hudba proložena? To všechno jsou

vhodná témata k následnému rozhovoru, při kterém by mělo dostat prostor každé z dětí tak, aby vyjádřilo svůj názor a nejlépe i pocity z prožitku. Pokusí se vysvětlit, proč natiskly při jedné písničce to a při jiné zase něco jiného.

Vladimíra Slavíková uvádí o této činnosti:

„V ukázce je znát, jak děti své konkrétní zážitky z propojení hudby přenášejí do abstraktní podoby lineární kresby (grafiky). Přitom se učí vytvářet asociace mezi svým prožitkem, plynutím hudby a stopou, kterou zanechává na papíře kreslicí nástroj. Tyto asociace jsou důležitým předpokladem pro podněcování extrovertních vzdělávacích motivů, které povedou k rozhovorům o melodii, rytmu, kvalitách linie apod. Poznávání je založeno na průniku a vzájemné podpoře výtvarné a hudební oblasti.

Ve druhé poznávací rovině (introvertní vzdělávací motivy) jsme s dětmi směřovali k uvědomování si osobnostních rozdílů ve vnímání hudby a v jejím výtvarném vyjadřování. Poukazovali jsme na individuální rozdíly ve výběru toho, na co v hudbě nebo ve výtvarném projevu zaměřují pozornost (klidné plynutí x dynamická akce; kroužení na místě x neustálý pohyb dopředu; výraznost x tlumenost ...), a poté jsme si všímali, co se jim na hudbě a kresbě s ní spojené nejvíce líbí/nelíbí a co by chtěly změnit.

Při zjišťování rozdílů si děti mohly uvědomovat osobitost svou i ostatních a zároveň chápat, že navzdory rozdílům nacházejí také důležité shody, které zakládají půdu pro vzájemné porozumění i u zdánlivě tak individuální záležitosti.“ (Slavíková; Slavík, Eliášová, 2007 s. 126-7)

„Dílčí vzdělávací cíle MŠ

- *Získání relativní citové samostatnosti.*
- *Rozvoj estetického vkusu.*
- *Osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí.*

Očekávané výstupy MŠ

- *Prožívat radost ze zvládnutého a poznaného.*
- *Vnímat umělecké podněty, pozorně poslouchat, hodnotit svoje zážitky – říci, co bylo zajímavé, co je zaujalo.*
- *Rozlišovat, co prospívá zdraví a co mu škodí; chovat se tak, aby v situacích pro děti běžných a jemu známých neohrožovalo zdraví, bezpečí a pohodu svou i druhých.“* (Slavíková; Slavík; Eliášová, 2007 s 122-123)

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnuje možnostem využití grafických technik v rámci výtvarných činností ve třídě MŠ. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je věnována stručnému představení grafických technik, pedagogicko-psychologickým aspektům výtvarných činností v MŠ a specifice použití grafických technik při těchto činnostech. Mimo jiné je uveden náhled do vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání v souvislosti s výtvarnými aktivitami. Zvláštní důraz je kladen na zážitkové pojetí práce s dětmi a možnosti artefietiky.

Grafické techniky jsem si ke zpracování vybrala z několika důvodů. Jednak mám tisky velmi ráda, především v podobě ex libris a ilustrací, a sama mám několik oblíbených autorů. Především ale kvůli samotnému postupu při vzniku tisků. Práci je třeba si nejprve promyslet, následně je třeba zpracovat matrici, pak přichází práce s barvou a v zápětí samotný tisk. Jedná se tedy o sled několika jednotlivých činností, z nichž každá je úplně jiná a vyžaduje jinou dovednost. Nestačí dobře malovat nebo umět zacházet s rydlem. Každý krok představuje prostor pro chybování, které se projeví ve výsledném tisku. Každá odchylka v množství barvy nebo tlaku lisu bude vidět. Tyto techniky tedy nabízí mnoho prostoru pro tajemno, fantazii a bádání. Dětem umožňují poznat a uchopit nové možnosti výrazu, a přináší jim radost z nově poznaného a zvládnutého. Jednotlivé fáze práce otevírají otázky k dalším krokům a udržují tak pozornost dětí. Děti se těší na výsledek a trpělivě k němu kráčí. Navíc většina technik umožňuje tisknout několikrát. To je pro děti odměna k nezaplacení. Mohou se o radost podělit se všemi, na kterých jim záleží a nemusí čekat, až obrázek z nástěnky dostanou domů, kde ho budou moci ukázat.

Chtěla jsem navrhnout možnosti transformace tradičních grafických technik. Zaujala mne nejen transformace obsahu, kterou se v současné době pedagogika hodně zabývá, ale i formy. Praktickou část tvoří cyklus mých vlastních grafických prací, který představuje možnosti zpřístupnění grafických technik pro děti v MŠ. Pomohl mi k pochopení prožitku při tvorbě těmito technikami a dovedl mě k transformaci grafických technik na experimentální tak, aby bylo možné je využít v běžně vybavené MŠ s dětmi ve věku 3 – 7 let. Následuje 5 grafických řad úkolů, které by měly splňovat požadavky na zážitkové pojetí výchovy a současně využívají grafické techniky. Tyto řady by měly sloužit jako inspirační východisko pro obohacení práce s dětmi v MŠ. Při jejich koncepci se uplatnila

snaha nahradit klasické techniky experimentálními tak, aby je bylo možno použít v běžné mateřské škole bez zvláštního vybavení. Snažila jsem se popsat i metodický postup práce. Realizace jednotlivých úkolů je doprovázena reflexí, která odráží úspěšnost didaktického procesu. Práce ukázala, že s malými dětmi i s omezenými technickými a prostředky lze využít grafické techniky v MŠ. Je ovšem nutno podotknout, že to vyžaduje pečlivou přípravu a jde jen o jednu z mnoha možností jak výtvarné činnosti ozvláštnit a obohatit. Tři z těchto řad byly realizovány v různých dětských skupinách. Bylo prokázáno, že mnohé z technik jsou po určitých modifikacích snadno použitelné v MŠ. Děti vnímaly nejen samotné tvoření, ale i ostatní podněty (například doprovodnou pohádku, prostředí) a snažily se slovně vyjádřit své pocity. Učily se naslouchat a tolerovat názory ostatních. Experimentovaly s různými materiály a poznaly možnosti výtvarného výrazu jednotlivých grafických technik. Nové techniky jim rozšířily škálu možností vyjádření. V neposlední řadě se při některých činnostech děti naučily zacházet s předměty, které by při nesprávném zacházení mohly způsobit zranění a ohrozit jejich zdraví.

Výsledek celé bakalářské práce poslouží mě, případně i ostatním pedagogům k tomu, abychom si uvědomili možnosti využití grafických technik. Přistupovali k nim bez předsudků a zaobírali se širokou škálou možností vyjádření. Z práce lze čerpat i náměty, experimenty nebo témata k rozhovorům s dětmi.

RESUMÉ

In this bachelor thesis, I explored the possibilities of using graphic techniques within art activities in pre-school education. Theoretic part is focused on a brief introduction of graphic techniques, educational-psychological aspects of art activities in pre-school education and specific use of graphic techniques during those activities. View of educational programs for pre-school education in connection with art activities will be presented in this work. Particular emphasis is placed on experience approach with children and optional use of „artefiletika“.

I attempted to modify traditional graphic techniques for the pre-school environment. Practical part includes a series of graphic tasks which I designed. I used mainly experimental techniques in those series. Three series were realised with various groups of children. Realisation of the individual tasks is accompanied with reflexion which demonstrates success of a didactic process. These tasks fulfil the requirements for experience-oriented education and at the same time they are performed using graphic techniques. These series should serve as an inspiration foundation for enrichment of work with children in pre-schools. During this concept, classic techniques are replaced by experimental ones so that they can be used in any pre-school without special equipment. I attempted to describe a methodical process of work as well.

Children perceived not only creating itself but also other stimuli (for example accompanying story telling, environment) and tried to express their feelings by words. They were learning to listen and tolerate opinions of others. They experimented with various materials and discovered possibilities of individual graphic techniques. The new techniques widened their possible range of how to express themselves.

I chose the topic of graphic techniques because of the creation process of prints itself. It is important first to think about the project, next to make a matrix, and then comes the work with paints and the printing itself. It involves sequence of individual activities, each of them is completely different and requires different skills. It is not enough to be good at drawing or with paints. Each step represents a space for errors, which will show up in the final print. Each deviation in amount of paint or press pressure will show up. These techniques also offer space for mystery, fantasy and discovery. Children can learn and

take in new possibilities to express themselves and it brings them joy from newly discovered and mastered. Individual phases of work open questions of further steps and therefore keep children's attention.

The results of this bachelor thesis will serve to me and to other teachers in appraising possibilities of using graphic techniques. They can be approached without prejudice and a whole range of expression possibilities can be applied. Ideas, experiments or topics for conversations with children can be drawn from this thesis.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Max Beckmann. Dřevořez.....	13
Obr. 2: Emil Nolde – „Rybář“. Dřevořez.	14
Obr. 3: Albrecht Dürer – „Filip Melanchton“ (1526). Mědirytina.	14
Obr. 4: šablony pro sítotisk	29
Obr. 5: sítotisk „Kráska v trní“	29
Obr. 6: kombinovaná technika „Ráno“.....	29
Obr. 7: kombinovaná technika „Za svitu měsíce“	30
Obr. 8: lepenkové razítko na akrylátovém bloku	30
Obr. 9: vyřezaný karton připravený k přichycení lepenkou na průhledný blok	30
Obr. 10: lepenkový tisk „Kosí bratři“	31
Obr. 11: "Noční hlídač" matrice k tisku papírové koláže.....	31
Obr. 12: tisk z papírové koláže "Noční hlídač"	31
Obr. 13: technika suché jehly "Motýl"	32
Obr. 14: práce dětí z MŠ „Ježibaba“	36
Obr. 15: práce dětí z MŠ "Jeníček a Mařenka“	36
Obr. 16: práce dětí z MŠ: „Jeníček a Mařenka II.“	39
Obr. 17: práce dětí z MŠ „Mařenka“	39
Obr. 18: práce dětí z MŠ „Perník“	41
Obr. 19: práce dětí z MŠ „Perník II.“	41
Obr. 21: táborníci u práce s hlinou II.	43
Obr. 20: táborníci u práce s hlinou	43
Obr. 22: „Rezavý otisk“.....	44
Obr. 23: „Rezavý otisk II-“	44
Obr. 24: práce dětí „Borůvkový monotisk“	46
Obr. 25: práce dětí „Borůvkový monotisk II-“	46
Obr. 26: práce dětí - frotáž.....	47
Obr. 27: práce dětí – frotáž II.	47
Obr. 28: hliněná matrice	49
Obr. 29: práce dětí „Otisk hliněné destičky“	49
Obr. 30: Šimon při práci	51
Obr. 31: Šimon při práci II.	51
Obr. 32: Šimonova bramborová razítka	53
Obr. 33: barvení bramborových razítek.....	53
Obr. 34: otiskování bramborových razítek	53
Obr. 35: Šimonův ubrousek zdobený bramborovými razítky	53
Obr. 36: otisk polystyrenové destičky „Papírové perníčky“	55
Obr. 37: „Papírové perníčky II.“	55
Obr. 38: Šimonův protisk 1.část	56
Obr. 39: Šimonův protisk 2.část	56

SEZNAM LITERATURY

- Bauer Alois** Grafika: knížka pro každého [Kniha]. - Olomouc : Rubico, 1999. - ISBN 80-85839-34-2.
- Brožová Vlasta a Peřinová Marta** Kreslíme, malujeme, modélujeme ... [Kniha]. - Praha : Nakladatelství Fortuna, 1994. - ISBN 80-7168-018-4.
- Hazuková Helena** Nová pojetí výtvarné výchovy, plán a výtvarné projekty. Metodický portál: Články[Online] 7.7.2006, [citováno 12.11.2014] Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/PVC4G/629/NOVA-POJETI-VYTVARNE-VYCHOVYPLAN-A-VYTVARNE-PROJEKTY.html>>. ISSN 1802-4785.
- Janík Tomáš, Knecht Petr a Najvarová Veronika** Příspěvky k tvorbě a výzkumu kurikula [Kniha]. - Brno : Paido, 2007. - ISBN 978-80-7315-153-9.
- Kohl Mariann** Výtvarné hry pro děti [Kniha]. - Praha : Portál, 2006. - ISBN 80-7367-163-8.
- Kohoutek Rudolf a kol.** Základy pedagogické psychologie [Kniha]. - Brno : Akademické nakladatelství s.r.o., 1996. - ISBN 80-85867-94-X.
- Krejča Alois** Grafické techniky [Kniha]. - Praha : Artia, 1981. - 37-008-81 09/16.
- Opravilová Eva [a další]** Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2004 [Kniha]. - Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. - ISBN 80-87000-00-5.
- Pausewangová Elfriede** 100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku [Kniha]. - Praha : Portál, 1992. - ISBN 80-85282-28-3.
- Piel Nancy** Linoryt: návrhy rytí, tisk [Kniha]. - Uherské Hradiště : CFA + H s.r.o., 2004. - ISBN 80-86609-16-2.
- Prette Maria Carla a Capaldo Alessandro** Tvorivost' tvar farba [Kniha]. - Bratislava : Mladé letá, 1982. - 66-051-82 14/7.6 305-85.9.
- Slavíková Vladimíra, Slavík Jan a Eliášová Sylva** Dívej se, tvoř a povídej! [Kniha]. - Praha : Portál, 2007. - Předškolní a primární výchova a vzdělávání. - ISBN 978-80-7367-322-2.
- Smith Ray** Encyklopedie výtvarných technik a materiálů [Kniha]. - Praha : Slovart, 2000. - ISBN 80-7209-245-6.
- Uždil Jaromír a Šašinková Emilie** Výtvarná výchova v předškolním věku [Kniha]. - Praha : SPN, n.p., 1983. - ISBN 7356 14-032-83.
- Vondrová Petra** Výtvarné hry pro nejmenší [Kniha]. - Praha : Grada, 2005. - ISBN 80-247-0943-0.
- Zatloukalová Zdeňka** Základy výtvarné výchovy [Kniha]. - Praha : Avicenunum, zdravotnické nakladatelství, n.p., 1979. - 79906. 735 23-08/31. 08-020-79.